

PREDMET NAČOVA I DRUGI PROTIV BUGARSKE

(Predstavke br. 43577/98 i 43579/98)

PRESUDA

Strazbur, 6. jul 2005.

Ova presuda je pravosnažna, ali može biti podvrgnuta redaktorskoj reviziji

U predmetu Načova i drugi protiv Bugarske,

Evropski sud za ljudska prava, zasedajući kao Veliko veće sastavljeno od sledećih sudija:

g. L. VILDHABER (*L. Wildhaber*), Predsednik Suda

g. C.L. ROZAKIS (*C.L. Rozakis*)

g. Ž.P. KOSTA (*J.-P. Costa*)

ser Nikolas BRACA (*Sir Nicolas Bratza*)

g. B.M. ZUPANČIČ

g. C. BIRSAN

g. K. JUNGVRT (*K. Jungwiert*)

g. H. KASADEVAL (*J. Casadevall*)

g. DŽ. HEDIGAN (*J. Hedigan*)

gđa S. BOTUČAROVA (*S. Botoucharova*)

g. M. UGREKELIDZE (*M. Ugrekhelidze*)

gđa A. MULARONI

gđa gđa E. FIRA-SANDSTROM (*E. Fura-Sandstrom*)

gđa gđa A. DJULUMJAN (*A. Gyulumyan*)

gđa gđa L. MIJOVIĆ

g. D. ŠPILMAN (*D. Spielmann*)

g. DAVID TOR BJORGVINSON (*David Thor Bjorgvinsson*)

a u čijem se sastavu nalazio i g. T.L. ERLI (*T.L. Early*), zamenik Sekretara Suda, nakon većanja na zatvorenoj sednici 23. februara i 8. juna 2005. godine, izriče sledeću presudu, usvojenu poslednje pomenutog datuma:

POSTUPAK

1. Predmet proističe iz dve predstavke (br. 43577/98 i 43579/98) protiv Republike Bugarske, koje su Evropskoj komisiji za ljudska prava (u daljem tekstu: Komisija) u skladu sa prvobitnim članom 25 Konvencije za

zaštiitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (u daljem tekstu: Konvencija) 15. maja 1998. podnela četiri bugarska državljanina, Anelija Kunčova Načova (*Anelia Kunchova Nachova*), Aksinija Hristova (*Aksiniya Hristova*), Todorka Petrova Rangelova (*Todorka Petrova Rangelova*) i Rangel Petkov Rangelov (*Rangel Petkov Rangelov*) (u daljem tekstu: podnosioci predstavke).

2. Podnosioci predstavke naveli su da je vojna policija pucala i ubila njihove bliske srodnike, Kunča Angelova (*Kuncho Angelov*) i Kirila Petkova (*Kiril Petkov*) i time prekršila član 2 Konvencije. Oni dalje navode da istraga o tom događaju nije dala nikakve rezultate, što predstavlja povredu i člana 2 i člana 13 Konvencije. Navodi se još i da Tužena država, suprotno članu 2, nije ispunila svoju zakonsku obavezu da štiti život i da su nemili događaji bili rezultat diskriminatorskog stava prema licima romskog porekla, što predstavlja povredu člana 14 Konvencije, a u vezi sa članom 2.

3. Predstavke su upućene Sudu 1. novembra 1998, kada je Protokol br. 11 stupio na snagu (član 5 st. 2 Protokola br. 11) i dodeljene prethodnom Četvrtom odeljenju. Predstavke su objedinjene 22. marta 2001. (pravilo 43 st.1).

4. Nakon odluke Suda od 1. novembra 2001. da promeni sastav odeljenja (pravilo 52 st.1), predmet je dodeljen novoformiranom Prvom odeljenju (pravilo 52 st.1). Sudsko veće tog odeljenja, u sastavu g. C.L. Rozakis, predsednik, i g. G. Bonelo, gđa N. Vajić, gđa S. Botučarova, g. A. Kovler, g. V. Zagrebelski i gđa E. Štajner, sudije, kao i g. S. Nilsen, zamenik sekretara Prvog odeljenja, 28. februara 2002. predstavku proglašava delimično prihvatljivom.

5. Sudsko veće istog odeljenja, u sastavu g. K.L. Rozakis, predsednik, g. P. Lorencen, g. Đ. Bonelo, gđa F. Tulkens, gđa N. Vajić, gđa S. Botučarova, g. V. Zagrebelski, sudije, kao i g. S. Nilsen, sekretar odeljenja, 26. februara 2004. donosi presudu u kojoj jednoglasno odlučuje da je došlo do povrede članova 2 i 14 Konvencije i da se ne može pokrenuti pitanje povrede člana 13 Konvencije.

6. Bugarska Vlada (u daljem tekstu: Država) 21. maja 2004. traži da se predmet uputi na razmatranje Velikom veću u skladu sa članom 43 Konvencije i pravilom 73 Poslovnika suda. Panel Velikog veća zahtev usvaja 7. jula 2004.

7. Sastav Velikog veća određen je u skladu sa odredbama člana 27 stavovi 2 i 3 Konvencije i pravilom 24 Poslovnika suda.

8. Podnosioci predstavke, koje je zastupao g. J. Grozev iz Advokatske komore Sofije, i Država, koju je kao kozastupnik zastupala gđa M. Dimova iz Ministarstva pravde, Velikom veću su u pisanoj formi podnele svoje argumente 30. odnosno 29. novembra 2004. Sem toga, veće je dobilo i komentare trećih strana, odnosno komentare tri nevladine organizacije, Evropskog centra za prava Roma (European Roma Rights Centre), Interights i Otvorenog društva - inicijative za pravosuđe, kojima je predsednik veća odobrio da intervenišu u pismenoj fazi postupka (čl. 36 st. 2 Konvencije i pravilo 33 st. 2).

6. U javnoj raspravi, održanoj u zgradi Suda u Strazburu na dan 23. februara 2005. (pravilo 59 st. 3), učestvovali su:

(a) u ime Države

gđa M. DIMOVA iz Ministarstva pravde i

gđa M. KOCEVA iz Ministarstva pravde, u svojstvu *kozastupnika*

(b) u ime *podnosilaca predstavke*

g. J. GROZEV i

lord LESTER od HERN HILA, Q.C.1, u svojstvu advokata 1 Q.C. (*Queen's Counsel*) - savetnik Krune, počasna titula koja se u Ujedinjenom Kraljevstvu Velike Britanije i Severne Irske dodeljuje istaknutim advokatima (prim.prev). koji su se obratili Sudu.

ČINJENICE

1. OKOLNOSTI OVOG SLUČAJA

10. Ovaj slučaj se odnosi na ubistvo g. Angelova i g. Petkova koje je 19. jula 1996. izvršio pripadnik vojne policije u pokušaju njihovog hapšenja.

11. Svi podnosioci predstavke su bugarski državljani romskog porekla.

12. Anelija Kunčova Načova, rođena 1995, je ćerka g. Angelova, a Aksinija Hristova, rođena 1978, je njena majka. Obe žive u mestu Dobrolevo u Bugarskoj. Todorka Petrova Rangelova, rođena 1955, i Rangel Petkov Rangelov, rođen 1954, koji žive u mestu Lom u Bugarskoj, su roditelji g. Petkova.

A. Okolnosti vezane za smrt g. Angelova i g. Petkova

13. Godine 1996, g. Angelov i g. Petkov, koji su tada obojica imali dvadeset jednu godinu, bili su regruti u Građevinskoj inženjeriji (Строителни воиски), rodu vojske zaduženom za izgradnju stambenih zgrada i drugih civilnih objekata.

14. Početkom 1996. godine g. Angelov i g. Petkov su više puta hapšeni zbog odsustvovanja bez dozvole. Angelov je 22. maja 1996 godine osuđen na devet meseci zatvora, a g. Petkov na pet meseci. Obojica su prethodno osuđivana zbog krađe.

15. Oni su 15. jula 1996. pobjegli s gradilišta izvan zatvorskog kruga gde su bili dovedeni na rad i uputili se u selo Lesuru kod babe g. Angelova, gđe Tonkove. Obojica su bili nenaoružani.

16. Njihov nestanak je prijavljen sledećeg dana, kada je vojna policija je za njima izdala poternice. Nalog za njihovo hapšenje je u jedinicu vojne policije u mestu Vraca stigao 16. jula 1996.

17. Oko podneva 19. jula 1996. dežurni u jedinici vojne policije u mestu Vraca dobija anonimnu dojavu telefonom da se g. Angelov i g.

Petkov kriju u selu Lesura. Prethodno je barem još jednom prilikom kada je odsustvovao bez dozvole g. Angelov pronađen i uhapšen u tom istom selu.

18. Nadležno vojno lice, pukovnik D, odlučuje da na tu lokaciju pošalje četiri vojna policajca pod komandom majora G. sa zadatkom da ih pronađu i uhapsu, s tim što su od njih četvorice barem dvojica od ranije poznavala jedno ili oba tražena lica. Major G. je poznavao Lesuru pošto je, po iskazu opštinske sekretarice koja je kasnije pozvana da svedoči, njegova majka bila iz tog sela.

19. Pukovnik D. je policajcima naložio da „u skladu s pravilima službe“ nose pištolje, automatske puške i pancire. Obavestio ih je da su g. Angelov i g. Petkov „kriminalno aktivni“ (izraz koji se koristi da označi prethodno osuđivana lica ili lica osumnjičena da su izvršila krivično delo) i da su pobjegli iz zatvora. Pripadnici vojne policije dobili su naređenje da upotrebe sva potrebna sredstva koje okolnosti nalažu kako bi ih uhapsili.

20. Pripadnici vojne policiji džipom su se odmah uputili ka Lesuri. Dvojica su bila u uniformi, a ostali u civilu. Samo je major G. nosio pancir. On je nosio lično naoružanje i automatsku pušku „Kalašnjikov“ kalibra 7,62 mm. Ostali su nosili pištolje. Za sve vreme trajanja operacije, u prtljažniku vozila su se nalazile tri automatske puške marke „Kalašnjikov“.

21. Major G. je pripadnicima vojne policije dao potrebne informacije na putu ka Lesuri. Naredniku N. naređeno je da pokriva kuću sa istočne strane, major G. je na sebe preuzeo pokrivanje zapadne strane, a narednik K. je dobio naređenje da uđe u kuću. Vozaču, naredniku S, je naređeno da ostane u vozilu i prati šta se dešava na severnoj strani.

22. Oko 13 časova, pripadnici vojne policije stižu u Lesuru, gde od opštinske sekretarice i jednog seljanina, T.M, traže da pođu sa njima i pokažu im kuću babe g. Angelova. Vozilo je ušlo u romski deo sela.

23. Narednik N. je prepoznao kuću, jer je g. Angelova i ranije tu hapsio zbog odsustvovanja bez dozvole.

24. Čim se džip približio kući, između 13 i 13.30 h, narednik K. je prepoznao g. Angelova koji se nalazio u kući pored prozora. Čim su ugledali vozilo, begunci su pokušali da pobjegnu. Pripadnici vojne policije su čuli zvuk lomljave prozorskog stakla. Major G. i narednici K. i N. su iskočili iz vozila dok je još bilo u pokretu. Major G. i narednik K. su ušli kroz baštensku kapiju, a onda se major uputio ka zapadnoj strani kuće, dok je narednik ušao unutra. Narednik N. se uputio ka istočnoj strani kuće. Narednik S. je ostao pored vozila, zajedno s opštinskom sekretaricom i T.M.

25. Narednik N. je kasnije svedočio da je uzviknuo „Stoj, vojna policija!“, kada je ugledao g. Angelova i g. Petkova kako iskaču kroz prozor i trče ka susednom dvorištu. Izvadio je pištolj, ali nije ispalio nijedan metak. Oni su nastavili da trče. Narednik N. je potrčao na ulicu u nameri da im preseče put zaobilazeći nekoliko kuća. Dok je trčao, čuo je majora G. kako viče „Stoj, vojna policija, stoj [ili] pucam!“ U tom trenutku je počela pucnjava.

26. Major G. je prilikom svedočenja izjavio sledeće:

„...Čuo sam narednika N. kako viče „Stoj, policija“... Video sam vojnike kako trče, a onda se zaustavljaju ispred ograde koja deli imanje gđe Tonkove od suseda ... Video sam ih kako pokušavaju da preskoče [žičanu] ogradu i uzviknuo „Stoj ili pucam“, dok sam skidao osigurač i punio automatsku pušku. Zatim sam pucao u vazduh, držeći automatsku pušku u desnoj ruci uperenu nagore, pod uglom od otprilike devedeset stepeni u odnosu na tlo ... Vojnici su preskočili [žičanu] ogradu i nastavili da trče, ja sam pošao za njima pucajući u vazduh još jednom, dvaput ili triput i uzviknuo „Stoj ili pucam bojevom municijom!“ Opet sam ih upozorio, ali su oni nastavili da beže bez osvrtnja. Nakon tog upozorenja, pucao sam iz automata desno [od njih dvojice], ciljajući u zemlju, u nadi da će ih to zaustaviti. Opet sam povikao „Stoj!“, kada su došli do ugla druge kuće, pre nego što sam nanišanio u njih i pucao dok su se penjali na ogradu. Ciljao sam im u noge. Mesto gde sam stajao je bilo niže od mesta gde su se oni nalazili. Da su tu drugu ogradu preskočili, oni bi pobjegli, a ja nisam imao drugog načina da ih zaustavim. Nagib je bio dosta veliki, a ja sam stajao na nižem kraju padine ... ta druga oграда je bila na višoj koti, pa sam zato prilikom ispaljivanja prvog metka ciljao postrance [u odnosu na njih dvojicu], pošto sam smatrao da niko iz susednih kuća ne može biti povređen, a drugi put sam pucao u pravcu vojnika, ali sam im ciljao u noge. Pravilo br. 45 nam daje pravo da koristimo vatreno oružje prilikom hapšenja pripadnika vojske koji su izvršili delo koje podleže krivičnom gonjenju i koji se nakon upozorenja ne predaju. Međutim, po stavu 3 [tog istog pravila], dužni smo da zaštitimo živote onih protiv kojih [koristimo vatreno oružje], pa sam zato ciljao u noge [žrtava], kako bi bilo izbegnuto ranjavanje sa smrtnim ishodom. Kada sam poslednji put pucao u noge vojnika, bio sam od njih udaljen dvadesetak metara, a oni su se nalazili tačno u jugoistočnom uglu susednog dvorišta. Nakon pucnjave obojica su pala ... Ležali su na stomaku i davali znake života ... stenjali su ... kada se pojavio narednik S, pozvao sam ga i predao mu moju automatsku pušku ...”

27. Po izjavama tri podređena pripadnika vojne policije, g. Angelov i g. Petkov su ležali na zemlji ispred ograde, nogu ispruženih u pravcu kuće iz koje su izašli. Jedan je ležao na leđima, a drugi na stomaku.

28. Sused Z, čija se kuća nalazi prekoputa kuće babe g. Angelova, je takođe svedočio. Negde između jedan i pola dva popodne video je vojni džip kako staje ispred kuće gđe Tonkove. Onda je čuo povik „Nemojte bežati, koristim bojevu municiju“. Zatim je čuo pucnje. Pogledao je ka susednom dvorištu i video kako g. Angelov, koga je poznao, i još jedan čovek preskaču preko žičane ograde koja je delila dvorište gđe Tonkove od susednog dvorišta. Nije video čoveka koji je viknuo, jer se on nalazio sa druge strane kuće gđe Tonkove. Zatim je video kako g. Angelov i g. Petkov padaju na zemlju, a onda se pojavio i čovek koji je pucao, držeći u ruci automatsku pušku. Z. je još izjavio sledeće:

„Onda su oni drugi ljudi počeli da viču [na ovoga što je pucao u g. Angelova i g. Petkova] i da mu govore da nije trebao da puca i da nije trebalo da pođe sa njima. Od onih koji su došli džipom, samo je stariji oficir pucao... znam ga iz viđenja, ima rodbinu u Lesuri.”

29. Narednik S. je izjavio da je on ostao u vozilu kad su došli ispred kuće i da je čuo narednika N. kako viče na istočnoj strani kuće „Stoj, policija!” Čuo je i majora G. kako nekoliko puta uzvikuje „Stoj, policija” sa zapadne strane kuće. Zatim je major G. počeo da puca iz automatske puške, nastavljajući da viče. Narednik S. zatim ulazi u dvorište. Video je majora G. kako preskače žičanu ogradu i čuo ga kako viče. Prišao mu je i uzeo njegovu automatsku pušku, ugledavši pri tom g. Angelova i g. Pekova kako leže pored ograde. Još su bili živi. U tom trenutku je iz kuće izašao narednik S. Major G. je otišao po džip i preko radio veze u vozilu izvestio o incidentu. Kada su se vratili, narednik S. je naišao iz susedne ulice i pomogao im da ranjenike ubace u vozilo.

30. Šef jedinice vojne policije u Vraci i drugi pripadnici vojne policije su o incidentu bili izveštjeni oko pola dva popodne.

31. Narednik K. je izjavio da je ušao u kuću i da je dok je razgovarao sa babom g. Angelova i još jednom ženom čuo kako major G. viče g. Angelovu i g. Pekovu da stanu. Primetio je da je jedno staklo prozora koji gleda na dvorište polupano. Taman se spremao da izađe iz kuće, kada je začuo pucnjavu iza kuće. Kada se uputio ka dvorištu, naišao je na majora G, koji mu je rekao da su begunci ranjeni. Narednik K. je onda preskočio žičanu ogradu i prišao ranjenima, koji su još bili živi i stenjali. Imao je u ruci automatsku pušku, ali se nije mogao setiti kako se ona našla kod njega. Otvorio je magazin za metke i video da je prazan. U cevi je bio samo jedan metak.

32. Odmah nakon pucnjave okupio se priličan broj ljudi iz susedstva. Narednik K. i narednik S. su ranjenike odvezli u bolnicu u Vraci, dok su major G. i narednik N. ostali na licu mesta.

33. G. Angelov i g. Petkov su umrli na putu za Vracu. Proglašeni su zvanično mrtvim kada su donešeni u bolnicu.

34. Gđa Tonkova, baba g. Angelova, je na sledeći način opisala događaj. Njen unuk i g. Petkov su bili u njenoj kući kada su ugledali džip. Kada je izašla napolje, videla je četiri čoveka u uniformi. Sva četvorica su ušla u dvorište. Jedan od njih je otišao iza kuće i počeo da puca iz automatske puške, a pucnjava je jako dugo trajala. Preostala trojica su takođe bila naoružana, ali nisu ispalili ni jedan metak. Dok je bila u dvorištu, molila je čoveka koji je pucao da prestane, ali se on uputio ka zadnjem delu kuće. Začula je pucnjavu iza kuće. Krenula je za njim i videla svog unuka i g. Petkova kako leže u susednom dvorištu sa ranama od metka.

35. Prema iskazu drugog suseda, M.M, pucala su trojica policajaca. Dvojica su pucala u vazduh, dok je treći, koji se nalazio na zapadnoj strani kuće [major G], nišanio u nekoga. M.M. je čuo petnaestak do dvadesetak pucnjeva, a možda i više. Onda je video kako vojna policija odlazi do susednog dvorišta,

gde su se g. Angelov i g. Petkov srušili. To je bilo dvorište g. M.M. i njegove ćerke. Kad je ugledao svog malog unuka kako tamo stoji, pitao je majora G. za dozvolu da mu priđe i izvede ga napolje. Major G. je brutalno uperio pušku u njega i opsovao ga sa „Majku vam cigansku“.

B. Istraga o okolnostima smrti

36. Svaki od umešanih vojnih policajaca je 19. jula 1996. o tome podneo izveštaj jedinici vojne policije u Vraci. Nijedan od njih nije podvrgnut alkotestu.

37. Istog dana pokrenuta je krivična istraga o okolnostima smrti, a vojni istražitelj izvršio je uviđaj između četiri i pola pet popodne. On je u svom izveštaju opisao mesto na kome se sve dogodilo, uključujući i poziciju kuće gde Tonkove, žičane ograde, nađenih čaura i tragova krvi. Naveo je da je prva žičana ograda bila oštećena i da je na jednom mestu bila provaljena.

38. Uz izveštaj je priložena i skica, na kojoj je naznačeno gde se nalazi kuća gde Tonkove i susedno dvorište u kome su se g. Angelov i Petkov srušili, kao i gde su nađene čaure. Na skici su date samo neke mere dvorišta. Nagib terena i okoline nije opisan.

39. Pronađeno je devet čaura. Jedna je nađena na ulici, ispred kuće gde Tonkove [nedaleko od mesta gde se zaustavio džip], četiri u dvorištu iza kuće, u blizini prve žičane ograde koja je dvorište delila od susednog, tri čaure su pronađene u susednom dvorištu [koje pripada g. M.M], u blizini pronađenih tragova krvi. Nije navedeno na kojoj su se tačno udaljenosti nalazile čaure i mrlje krvi. Naknadno je pronađena i deveta čaura, koju je vojnoj policiji predao ujak g. Angelova. Nije precizirano gde je ona pronađena.

40. Tragovi krvi su se nalazili na udaljenosti od jednog metra jedan od drugog. Na skici lica mesta navedeno je da su ti tragovi bili nešto više od devet metara udaljeni od prve žičane ograde. Udaljenost tragova krvi od druge ograde koju su g. Angelov i Petkov pokušavali da preskoče kada je na njih pucano nije naznačena. Vojni istražitelj je uzeo uzorke krvi.

41. Obdukcija je urađena 21. jula 1996. U izveštaju patologa br. 139/96, kao uzrok smrti g. Petkova se navodi „rana u predelu grudnog koša“, a projektil je ušao „sa prednje strane“. Rana je opisana na sledeći način: „Na grudima, u regiji levog ramena, je uočena rana ovalnog oblika dimenzija 2,5 x 1 cm, na visini od 144 cm od stopala, sa razderotinama tkiva, nepravilnih i kompresovanih ivica. Na leđima se uočava ovalna rana od 3 cm, levo od infraskapularne linije, na visini od 123 cm od stopala, s razderotinama tkiva i nepravilnim ivicama izbačenim ka spolja.“

42. Za g. Angelova se u izveštaju sa obdukcije kao uzrok smrti navodi „rana od vatrenog oružja koja je oštetila vitalni krvni sud“, dok je pravac ulaska projektila „sa leđa, ka grudima“. Navodi se još i sledeće: „Na levom gluteusu se uočava rana okruglog oblika na visini od 90 cm od

stopala... sa razderotinama tkiva, nepravilnog oblika i ivica, prečnika od oko 0,8 cm... Uočava se i jedna ovalna rana od 2,1 cm sa razderotinama tkiva, nepravilnog oblika, sa ivicama ka spolja, na graničnoj liniji koja deli donji i srednji deo [abdomena], na visini od 95 cm od stopala, blago ulevo od pupka."

43. U obdukcionom nalazu zaključuje se da su povrede prouzrokovane projektilom ispaljenim iz daljine iz automatskog oružja.

44. Vojni istražitelj je 22, 23, i 24. jula 1996. uzeo iskaze od četiri pripadnika vojne policije, dva suseda [M.M. i K.], opštinske sekretarice i ujaka g. Angelova. Majka g. Petkova naknadno je dala iskaz.

45. Balističar iz Direkcije unutrašnjih poslova regiona Vraca je 1. avgusta 1996. uradio analizu automatske puške majora G, metka koji je u njoj pronađen i devet čaura pronađenih na licu mesta. On je u svom izveštaju naveo da je puška bila ispravna, da su svih devet metaka ispaljeni iz nje i da je metak koji je u njoj pronađen takođe ispravan.

46. U izveštaju veštaka sudske medicine od 29. avgusta 1996. stoji da je g. Petkov imao 0,55 promila alkohola u krvi, a g. Angelov 0,75 (u Bugarskoj je dozvoljeni nivo alkohola u krvi za vozače 0,5 promila, a sve preko toga se kažnjava mandatom kaznom).

47. Specijalista sudske medicine iz Direkcije unutrašnjih poslova regiona Vraca je 20. septembra 1996. uradio analizu uzoraka krvi uzetih sa lica mesta i utvrdio da se poklapaju sa krvnim grupama žrtava.

48. Dana 20. januara i 13. februara 1997. svoje iskaze su dali još jedan sused (T.M.) i gđa Hristova (jedna od podnosilaca predstavke). Baba g. Angelova i sused Z. su svoje iskaze dali 26. marta 1997.

49. Porodicama g. Angelova i Petkova 7. januara 1997. omogućen je uvid u spise predmeta. Oni su tražili da se uzmu iskazi još tri svedoka, T.M, gđe Tonkove i Z.H, što je i prihvaćeno. Istražitelj ih je saslušao 20. januara i 26. marta 1997. Podnosioci predstavke nisu tražili prikupljanje nijednog drugog dokaza.

50. Predistražni postupak završen je 31. marta 1997. Istražitelj je u svom finalnom izveštaju napisao da su g. Angelov i g. Petkov pobjegli iz zatvora dok su bili na izdržavanju kazne, čime su počinili krivično delo. Major G. je dao sve od sebe da im spase život. Naredio im je da stanu i da se predaju, pucajući u vazduh u znak upozorenja. Nišanio je u njih tek kada je uvideo da nemaju nameru da stanu i da mogu da pobjegnu. Nije mu bila namera da im ošteti nijedan vitalni organ. Istražitelj u zaključku navodi da je major G. delovao u skladu sa pravilom 45 Pravila službe vojne policije, uz predlog okružnom vojnom tužiocu u Plevnu da obustavi istragu, sa obrazloženjem da major G. nije počinio krivično delo.

51. Okružni vojni tužilac prihvata predlog i obustavlja istražni postupak o okolnostima smrti. On zaključuje da je major G. ispoštovao pravilo 45 Pravila službe vojne policije time što je nekoliko puta zatražio od ta dva čoveka da stanu, pucajući pri tom u vazduh u znak upozorenja. Pucao

je u njih samo zato što su odbili da se predaju, a postojala je i opasnost da pobegnu. On je pokušao da izbegne ranjavanje sa smrtnim ishodom. Niko drugi nije povređen.

52. Navodeći lične podatke o žrtvama, uključujući i podatke o njihovim porodicama, školskoj spremi i prethodnim krivičnim gonjenjima, tužilac je u nalogu za obustavljanje istrage naveo da su obojica iz „manjinskih porodica“, izraz koji se najčešće koristi da označi pripadnike romske manjine.

53. Tužilaštvo oružanih snaga 11. juna 1997. odbija žalbu podnosilaca predstavke uz obrazloženje da su Angelov i Petkov sami isprovocirali pucnjavu time što su pokušali da pobegnu i da je major G. preduzeo sve mere koje se po zakonu zahtevaju u sličnim situacijama. Upotreba vatrenog oružja je, dakle, bila zakonita po pravilu 45 Pravila službe vojne policije.

54. Zahtev za preispitivanje ove odluke upućen Odeljenju tužilaštva za preispitivanje odluka tužilaštava u oružanim snagama biva odbačen 19. novembra 1997, sa sličnim obrazloženjem kao u prethodna dva slučaja.

II IZVEŠTAJI MEĐUNARODNIH ORGANIZACIJA O NAVODIMA KOJI SE TIČU DISKRIMINACIJE PREMA ROMIMA

55. U izveštajima o stanju u pojedinim zemljama koje je podnela u proteklih nekoliko godina, Evropska komisija za borbu protiv rasizma i netolerancije Saveta Evrope (ECRI) izražava se zabrinutost zbog rasno motivisanog nasilja policije, naročito protiv Roma, u velikom broju evropskih zemalja, uključujući Bugarsku, Češku, Francusku, Grčku, Mađarsku, Poljsku, Rumuniju i Slovačku.

56. U Izveštaju o poštovanju osnovnih prava u Evropskoj uniji i njenim članicama za 2002. godinu, koji je na zahtev Evropske komisije pripremila grupa nezavisnih eksperata iz Evropske unije, između ostalog stoji da je u čitavom nizu država članica EU, kao što su Austrija, Francuska, Grčka, Irska, Italija i Portugalija, zabeleženo maltretiranje Roma i sličnih grupa od strane policije, uključujući i fizičko maltretiranje i prekomernu upotrebu sile.

57. ECRI je u svom drugom izveštaju za Bugarsku, objavljenom u martu 2000. godine, između ostalog naveo i sledeće:

„Posebno zabrinjava pojava policijske diskriminacije i maltretiranja pripadnika romske/ciganske zajednice... U godišnjem izveštaju za 1998, organizacija *Human Rights Project* dokumentovano navodi... brojne slučajeve maltretiranja... Roma od strane policije. U izveštaju se pod najčešćim oblicima kršenja ljudskih prava navodi sledeće: upotreba prekomerne sile u pritvoru radi iznuđivanja iskaza, neopravdana upotreba vatrenog oružja ... i ugrožavanje lične bezbednosti lica koja su se nadležnim organima žalila na rad policije. *Human Rights Project* uočava ... da nadležni organi nisu ispitali većinu pritužbi koju je ova nevladina organizacija podnela u ime romskih žrtava nasilja u policiji... Izgleda da žrtve nisu voljne da iznose takve pritužbe,

naročito u situacijama kada čekaju na izricanje sudske kazne... [Uočava se očigledano i] određen stepen nespremnosti nadležnih organa da priznaju da postoje problemi u radu policije...

ECRI [ponovo ističe preporuku] da je potrebno osnovati nezavisno telo, kako na centralnom, tako i na lokalnom nivou, čija bi uloga bila da prilikom dobijanja žalbi o navodnom otvorenom ili prikrivenom obliku rasne diskriminacije preispita rad policije i praksu u pritvorskim i kazneno-popravnim ustanovama, kako bi svaki oblik diskriminacije bio oštro kažnjen...

ECRI je zabrinut zbog široko rasprostranjene prakse diskriminacije prema pripadnicima romske/ciganske zajednice u Bugarskoj ... Informisani smo da u slučajevima nepropisnog sprovođenja pravde prema pripadnicima romske/ciganske zajednice ponekad učestvuju i lokalne vlasti, često uz prećutnu podršku pripadnika lokalne policije."

58. U svom trećem izveštaju za Bugarsku, objavljenom u januaru 2004, ECRI između ostalog navodi i sledeće:

„[Od objavljivanja našeg drugog izveštaja] nisu unesene nikakve izmene u Krivični zakon [kako bi se svako kriminalno ponašanje motivisano rasističkim elementima adekvatno kaznilo] ... ECRI preporučuje nadležnim organima Bugarske da u Krivični zakon unesu odgovarajuće odredbe kojima bi se jasno definisalo da rasno motivisano kriminalno ponašanje predstavlja otežavajuću okolnost i za lakša krivična dela ..."

ECRI je zabrinut zbog navoda da policija prekomerno koristi vatreno oružje, što je u određenim situacijama dovelo do smrtnog ishoda pripadnika romske zajednice...

ECRI naglašava značaj preporuke da nadležni organi Bugarske preduzmu mere da se upotreba vatrene oružja za pripadnike policije ograniči samo na situacije kada je to zaista nužno. Bugarske vlasti su posebno pozvane da unesu odgovarajuće izmene u zakon i da obezbede da se međunarodni standardi poštuju u praksi. Posebno zabrinjava činjenica ... da je broj lica koja navode da su bili izloženi fizičkom maltretiranju u policiji tri puta veći kod pripadnika romske zajednice nego kada su u pitanju lica bugarskog porekla ... Bugarske vlasti do ovog trenutka nisu osnovale nezavisno telo koje bi preispitalo slučajeve zlostavljanja ili diskriminacije od strane pripadnika policije ...

ECRI uočava sa zadovoljstvom da je u okviru Ministarstva policije u avgustu 2000. godine ustanovljena specijalna komisija za ljudska prava. Obezbeđen je takođe i čitav niz mehanizama za obuku policije o ljudskim pravima...

Jednoglasno se smatra da je Okvirni program za obezbeđenje ravnopravnog učešća Roma u bugarskom društvu dobro struktuiran i sveobuhvatan, sa čime se slažu i predstavnici romske zajednice ... Međutim, pripadnici romske zajednice i nevladine organizacije ističu da je program, osim nekoliko inicijativa pobrojanih u ovom izveštaju, ostao mrtvo slovo na papiru ... Postoje

određena mišljenja da u vladi nedostaje politička volja da se ovaj program do kraja sprovede ... ECRI sa velikom zabrinutošću konstatuje činjenicu da se četiri godine nakon usvajanja okvirni program i dalje nalazi u fazi početka sprovođenja..."

59. Nevladine organizacije poput *Human Rights Project* i *Amnesty International* registrovale su u proteklih nekoliko godina brojne primere rasno motivisanog nasilja protiv pripadnika romske zajednice u Bugarskoj, uključujući i nasilje koje su sprovodili pripadnici policije.

III RELEVANTNO DOMAĆE PRAVO I PRAKSA

A. Nepublikovana regulativa o vojnoj policiji Ministarstva odbrane od 21. decembra 1994.

60. U članu 45 ove regulative (Uredba br. 45), koja je u relevantnom periodu bila na snazi, stoji sledeće:

„(1) Pripadnici vojne policije imaju pravo da koriste vatreno oružje ... u sledećim situacijama: ...

2. prilikom hapšenja lica na odsluženju vojnog roka koje je počinilo ili planiralo da počinu krivično delo i koje se ogлуši o poziv da se preda ...

(2) Upotrebi fizičke sile prethodiće usmeno upozorenje i pucanje u vazduh kao znak upozorenja ...

(3) Prilikom korišćenja vatrene oružja pripadnici vojne policije dužni su da, u meri u kojoj je to moguće, zaštite život lica na koje se primenjuje fizička sila i da ukažu pomoć ranjenima ...

(5) Za svako korišćenje vatrene oružja mora se podneti izveštaj u kome će se navesti okolnosti koje su [pripadnika vojne policije] navele da koristi vatreno oružje i koji se podnosi nadređenom starešini."

61. Decembra 2000. Uredba br. 45 je stavljena van snage Dekretom br. 7 o upotrebi sile i vatrene oružja za pripadnike vojne policije (objavljenim u Službenom listu br. 102/2000 i izmenjenim 2001). Shodno članu 21 tog Dekreta, između ostalog, dozvoljena je upotreba vatrene oružja prilikom hapšenja lica koje je počinilo krivično delo za koje sledi krivično gonjenje po službenoj dužnosti. Velika većina krivičnih dela klasifikovana Krivičnim zakonom spada u ovu kategoriju, uključujući, na primer, i sitnu krađu. U članovima 2, 4 (1) i 21 Dekreta navodi se da će biti uzeta u obzir vrsta krivičnog dela koju počinu lice prema kome se koristi sila i vatreno oružje, kao i njegov karakter.

B. Drugi relevantni zakoni i praksa o primeni sile prilikom hapšenja

62. Član 12 Krivičnog zakona reguliše do koje mere može biti primenjena sila u samoodbrani. U osnovi, propisuje se da svaki čin samoodbrane ili odbrane drugog lica mora biti srazmeran prirodi i intenzitetu napada i neophodan u datim okolnostima. Tim članom se ne regulišu slučajevi primene sile od strane policije ili drugog ovlašćenog lica prilikom hapšenja u situacijama kada nema napada na službeno lice koje vrši hapšenje ili na neko treće lice. Sve do 1997. nije postojala nijedna zakonska odredba koja bi ovu materiju regulisala. Sudovi su, međutim, primenjivali član 12 i na određene situacije upotrebe sile prilikom hapšenja.

63. Vrhovni sud je, da bi popunio tu prazninu, u svom tumačenju br. 12 datom 1973. godine proklamovao bez daljnjeg pojašnjavanja da nanošenje povreda prilikom hapšenja ne treba da rezultira krivičnim gonjenjem ukoliko tom prilikom nije korišćena veća sila nego što je nužno (12-1973-PPVS).

64. U odluci br. 15 od 17. marta 1995, bez obzira što uočava da pribegavanje sili radi hapšenja nije regulisano zakonom i da to otežava rad suda, Vrhovni sud je stao na stanovište da će biti primenjivani principi koji su sadržani u relevantnim pravnim tumačenjima. Posebno se naglašava da je povređivanje opravdano samo ukoliko je postojala opravdana sumnja da je lice koje se hapsi počinilo krivično delo, ukoliko nije bilo drugog načina da se hapšenje izvrši i ukoliko su nanete povrede srazmerne težini dela. Vrhovni sud dodaje i sledeće:

„... [Nanošenje povreda prilikom hapšenja] je krajnje sredstvo kome se pribegava. Ukoliko počinioc krivičnog dela ne pokušava da pobegne ... ili ukoliko to čak i pokuša, a radi se o mestu za skrivanje koje je od ranije poznato, nanošenje povreda ne može biti opravdano ...

Povređivanje mora biti srazmerno težini ... krivičnog dela. Ukoliko se radi o krivičnom delu koje nanosi zanemarljivu štetu društvu, život i zdravlje počinioca ne smeju biti dovedeni u opasnost. Dovođenje njegovog života i zdravlja u opasnost može, međutim, biti opravdano ukoliko se radi o počiniocu koji se nalazi u bekstvu nakon izvršenja teškog krivičnog dela (kao što je ubistvo, silovanje ili pljačka).

Sredstva koja se koriste tokom hapšenja (kao i povrede koje se nanose) moraju biti opravdana u datim okolnostima. Ovo je najvažniji uslov za ocenu zakonitosti ...

Kada se radi o nanošenju povreda koje nisu bile nužne [u datim okolnostima] ... odnosno, kada one nisu u srazmeri sa težinom krivičnog dela i okolnostima koje su dovele do hapšenja ... lice koje je povrede nanelo će biti podložno krivičnom gonjenju ...”

65. Parlament 1997. odlučuje da postojeću pravnu prazninu ispuni usvajanjem člana 12a Krivičnog zakona. U njemu stoji da nanošenje povreda

licu prilikom hapšenja zbog izvršenog krivičnog dela nije kažnjivo ukoliko nije bilo drugog načina da se hapšenje izvrši i ukoliko je sila koja je tom prilikom upotrebljena bila nužna i zakonita. Smatraće se da sila nije bila zakonita ukoliko je nesrazmerna težini krivičnog dela koju je počinilo lice koje se hapsi ili ukoliko se radi o prekomernoj sili koja nije bila nužna [u datim okolnostima]. U veoma malom broju odluka su se sudovi pozivali na član 12a.

C. Zakon o krivičnom postupku

66. Član 192 propisuje da se postupak za dela koja povlače krivično gonjenje može pokrenuti od strane tužioca ili istražitelja nakon podnošenja prijave ili po službenoj dužnosti. U članu 237, stav 6, onako kako je on bio formulisan do 1. januara 2000, stoji da žrtva ima pravo da uloži žalbu višem tužilaštvu na odluku da se obustavi krivično gonjenje. Drugog načina da se žrtva žali na odluku da se krivično gonjenje po službenoj dužnosti obustavlja nije bilo.

67. Kada predmet spada u domen vojnog tužilaštva, kao, na primer, kada se radi o pripadniku vojne policije, vođenje predistražnog postupka i krivično gonjenje spada u domen rada vojnih istražitelja i tužilaca, na čiju se odluku može uložiti žalba glavnom državnom tužiocu.

68. Shodno članu 63, žrtva ima pravo da učestvuje u krivičnom postupku, pravo podnošenja odštetnog zahteva, uvida u spise predmeta i kopiranja potrebne dokumentacije iz samog predmeta. Žrtva takođe ima pravo da unosi nove dokaze, stavlja prigovor, podnosi predstavke i ulaže prigovor na odluke istražnih organa i tužilaštva.

D. Zakon o zabrani diskriminacije

69. Zakon o zabrani diskriminacije usvojen je septembra 2003. godine, a stupio je na snagu 1. januara 2004. Radi se o jednom sveobuhvatnom zakonu koji predviđa postojanje čitavog niza mehanizama za efikasnu zaštitu od nezakonitih oblika diskriminacije. On se mahom bavi radnim odnosima, državnom upravom i sektorom usluga.

70. Po članu 9 ovog zakona, teret dokazivanja u slučajevima diskriminacije prebacuje se na stranu koja se za ovakvo ponašanje optužuje. Ukoliko je lice koje je podnelo tužbeni zahtev dokazalo činjenice na osnovu kojih se može zaključiti da je ono bilo podvrgnuto diskriminatornom ponašanju, onda je na optuženom da dokaže da u datom slučaju nisu bila prekršena pravila jednakog tretmana. Zakon takođe predviđa i osnivanje Komisije za zaštitu od diskriminacije kojoj se, između ostalog, upućuju i pojedinačne žalbe.

IV RELEVANTNO MEĐUNARODNO I UPOREDNO PRAVO

A. Načela Ujedinjenih nacija o upotrebi sile

71. Osnovna načela UN o upotrebi sile i vatrenog oružja za pripadnike policije usvojeni su 7. septembra 1990. godine na Osmom kongresu UN o prevenciji krivičnih dela i tretmanu počinitelaca krivičnih dela.

72. U stavu 9 stoji sledeće:

„Pripadnici policije neće koristiti vatreno oružje, osim u samoodbrani ili u odbrani drugih lica kojima neposredno pretila smrt ili teška povreda, radi sprečavanja izvršenja veoma teškog krivičnog dela gde postoji velika opasnost od smrtnog ishoda, prilikom hapšenja lica koje prouzrokuje takvu opasnost i koje se opire hapšenju ili radi sprečavanja njegovog bekstva i to samo kada su se manje ekstremne mere pokazale neefikasnim za postizanje ovih ciljeva. U svakom slučaju, namerno korišćenje ubojitog vatrenog oružja dozvoljeno je samo kada je to striktno nužno radi zaštite sopstvenog života.”

73. U drugim tačkama naznačava se da će pripadnici policije „delovati srazmerno težini krivičnog dela i legitimnom cilju koji treba postići” (tačka 5). Stoji isto tako da će „države obezbediti da se proizvoljna upotreba sile i vatrenog oružja od strane policije, kao i zloupotreba ovakvih ovlašćenja imaju kazniti jednako kao i svako drugo takvo krivično delo kažnjivo po zakonu” (tačka 7). Što se tiče pravila i regulative za upotrebu vatrenog oružja na nivou svake zemlje, ona moraju biti tako formulisana „da obezbede da se vatreno oružje koristi samo kada to okolnosti zahtevaju i to na način koji će smanjiti rizik ozleđivanja koje nije nužno”.

74. U tački 23 Načela stoji da se žrtvama ili članovima njihovih porodica mora obezbediti mogućnost pokretanja nezavisnog postupka, „uključujući i pravo pokretanja sudskog postupka”. Dalje, u tački 24 se navodi sledeće:

„Države i njihove policijske snage obezbediće da nadređeni oficiri budu odgovorni ukoliko su znali ili je trebalo da znaju da su njima podređeni pripadnici policije pribegavali nezakonitoj upotrebi sile i vatrenog oružja, a oni sami nisu preduzeli sve što je bilo u njihovoj moći da takvo ponašanje spreče i zaustave, odnosno da obezbede da se takvo ponašanje prijavi.”

75. U Načelima Ujedinjenih nacija o efikasnoj prevenciji i istrazi o nezakonitim i proizvoljnim egzekucijama i egzekucijama po kratkom postupku, koja su usvojena 24. maja 1989. rezolucijom Ekonomskog i socijalnog saveta br. 1989/65, između ostalog stoji da će se u svakoj situaciji gde postoji sumnja da se radi o nezakonitoj i proizvoljnoj egzekuciji ili egzekuciji po kratkom postupku odmah sprovesti detaljna, hitna i nepristrasna istraga, sa ciljem da, između ostalog, utvrdi i da li postoje „određeni obrasci ili praksa koje su za rezultat imale konkretan smrtni ishod”. U tački 11 stoji:

„U slučajevima kada se postojeći istražni postupak pokaže

neadekvatnim usled nedostatka stručnosti ili nepristrasnosti, zbog značaja samog predmeta ili očiglednog postojanja obrasca zloupotrebe, kao i u slučajevima kada se porodica žrtve žali na takve nedostatke ili navodi druge ključne razloge, država će istragu poveriti nezavisnoj komisiji ili nekom sličnom telu. Članovi ove komisije biće lica koja uživaju reputaciju nepristrasnih, kompetentnih i nezavisnih stručnjaka. Posebno je važno da oni u svom radu budu nezavisni od bilo koje institucije države, službe ili lica koje može biti predmet istrage. Komisija će imati ovlašćenja da prikuplja sve informacije koje su potrebne u istrazi, koja će se voditi prema pravilima sadržanim u ovim Načelima.”

U tački 12 se navodi sledeće:

„Pismeni izveštaj o metodu i nalazima istrage biće podnesen u razumnom roku. Izveštaj, koji će odmah biti dostupan javnosti, treba da sadrži sledeće elemente: predmet istrage, postupak koji je korišćen, metode za procene validnosti dokaza, kao i zaključke i preporuke na osnovu utvrđenog činjeničnog stanja i zakona.”

B. Međunarodni instrumenti i komparativno pravo o rasno motivisanom nasilju

76. Član 4 Međunarodne konvencije o eliminaciji svakog oblika rasne diskriminacije, koju je Bugarska ratifikovala 1966. godine, koja je stupila na snagu 1969. i koja je objavljena u Službenom listu 1992. godine sadrži sledeće relevantne odredbe:

„Države članice ... obavezuju se da bez odlaganja usvoje pozitivne mere koje imaju za cilj da ukinu svako podsticanje ... ili ... svako delo diskriminacije, i u tom cilju će...

(a) utvrditi kao krivično delo... sva dela nasilja, ili izazivanja na takvo nasilje uperena protiv svih rasa ili svake grupe lica druge boje kože ili drugog etničkog porekla ...”¹

77. U mišljenju od 16. marta 1993. iznetog u saopštenju br. 4/91 u vezi sa predmetom L.K. protiv Holandije, koji se ticao rasističkih pretnji koje su privatna lica uputila gospodinu L.K. i neadekvatnog odgovora nadležnih organa na prijavu koju je podnela žrtva, Komitet za eliminaciju svih oblika rasne diskriminacije je, između ostalog, podvukao da je obaveza države da sa dužnom pažnjom i brzinom ispita svaki slučaj podsticanja na rasnu diskriminaciju ili nasilje.

78. Član 6 Okvirne konvencije Saveta Evrope za zaštitu nacionalnih manjina, koja je u Bugarskoj na snazi od 1999. godine, propisuje sledeće u delu koji je ovde relevantan:

„Visoke strane ugovornice obavezuju se da preduzmu odgovarajuće mere

---

1 *Sl. list SFRJ (Međunarodni ugovori)*, br. 6/1971. Vidi i *Univerzalni dokumenti o ljudskim pravima*, Beogradski centar za ljudska prava, 2001, str. 145, 147.

za zaštitu lica koja mogu biti izložena pretnji od akata diskriminacije, neprijateljstva ili nasilja usled njihovog etničkog, kulturnog, jezičkog ili verskog identiteta.”

79. U odluci od 21. novembra 2002. godine, Komitet Ujedinjenih nacija za borbu protiv mučenja je u vezi sa pritužbom protiv Jugoslavije br. 161/2000 koju su Komitetu uputili Hajrizi Džemajl i drugi utvrdio da je razulareni napad neromskih stanovnika Danilovgrada iz Crne Gore, koji su 14. aprila 1995. uništili romsko naselje u prisustvu policije, „bio sproveden uz značajan stepen rasne motivisanosti”. Ta činjenica je u predmetnom slučaju uzeta kao otežavajuća okolnost za povredu člana 16, st.1 Konvencije UN protiv mučenja i drugih oblika surovog, nečovečnog i ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja. Prilikom cenjenja dokaza, Komitet je notirao da će se, pošto nije dobio pismeno obrazloženje od rečene države, oslanjati na „detaljne podneske koje su uputili podnosioci predstavke”.

80. Uputstvo Saveta Evropske Unije br. 2000/43/CE od 29. juna 2000. o sprovođenju principa jednakog postupanja prema licima bez obzira na njihovu rasno ili etničko poreklo, kao i direktiva tog istog tela br. 2000/78, propisuju sledeće u članu 8, odnosno članu 10:

„1. Države članice preduzeće potrebne mere koje su u skladu sa njihovim pravosudnim sistemima da obezbede da se licima koja sebe smatraju žrtvama nejednakog postupanja omogući da se pred sudom ili nekim drugim nadležnim organom utvrdi na osnovu činjenica da li je bilo direktne ili indirektno diskriminacije, pri čemu ostaje na tuženoj strani da dokaže da nije bilo povrede principa jednakog postupanja.

2. Stav 1 ne sprečava države članice da uvedu pravila koja se odnose na dokaze koja bi išla više u prilog podnosiocu predstavke.

3. Stav 1 se ne primenjuje u krivičnom postupku.

...

5. Zemlje članice ne moraju primenjivati stav 1 u postupcima u kojima sud ili neki drugi nadležni organ utvrđuje činjenice u predmetnom slučaju.”

81. Evropska komisija 2002. godine objavljuje predlog Okvirne odluke Saveta za borbu protiv rasizma i ksenofobije, koja u članu 8 predviđa da države članice, između ostalog, preduzmu mere da se u krivičnom pravu rasistički motivi tretiraju kao otežavajuća okolnost.

82. U aprilu 2005. Evropski centar za praćenje rasizma i ksenofobije publikovao je uporedni pregled rasistički motivisanog nasilja i odgovora [nadležnih organa] u 15 zemalja Evropske unije. Uočeno je, između ostalog, da u krivičnom pravu većine zemalja ne postoji posebna odrednica „rasističko nasilje”, što će reći da akcenat nije stavljen na motiv koji prouzrokuje akt nasilja. Ta se tradicija, međutim, polako menja i kategorija „rasno motivisanog” postepeno se uvodi u zakon. U zakonodavstvima nekih zemalja se „rasna motivacija” sve više uzima u obzir kao otežavajuća okolnost prilikom izricanja presuda. Takva mogućnost izričito se pominje u zakonodavstvima sledećih

zemalja: Austrija, Belgija, Danska, Finska, Francuska, Italija, Portugalija, Španija, Švedska i Ujedinjeno Kraljevstvo. Član 132-76 Krivičnog zakonika Francuske, koji je unesen u februaru 2003. godine, u drugom stavu daje „objektivnu“ definiciju rasizma kao otežavajuće okolnosti koja dovodi do strožeg kažnjavanja:

„Kazna za zločin ili teško krivično delo dodatno se uvećava kada je to krivično delo počinjeno zbog stvarne ili pretpostavljene pripadnosti ili nepripadnosti žrtve određenoj etničkoj grupi, naciji, rasi ili veri.

Postojanje otežavajuće okolnost onako kako je definisana u prvom stavu se utvrđuje kada izvršenju krivičnog dela prethodi, ili se ono čini paralelno ili je praćeno pismenim ili usmenim komentarima, fotografijama, predmetima ili aktima bilo koje vrste koji ugrožavaju čast ili ugled žrtve ili grupe lica kojoj žrtva pripada usled njihove stvarne ili pretpostavljene pripadnosti ili nepripadnosti određenoj etničkoj grupi, naciji, rasi ili veri.“

PRAVO

1. OPSEG PREDMETA

83. U zahtevu da se predmet uputi Velikom veću, kao i u svojim pismenim napomenama, Država je od Velikog veća zatražila da preispita pitanja iz predmeta koja se odnose na član 14 Konvencije. Na usmenom ročištu pred Sudom, predstavnici Države izjavili su da prihvataju stanovište prvostepenog veća u vezi sa članovima 2 i 13 Konvencije.

84. Podnosioci predstavke su od Suda zatražili da ova pitanja razmotri samo u svetlu člana 14, s obzirom da zaključci prvostepenog Veća u vezi sa članovima 2 i 13 Konvencije nisu osporeni.

85. Sud je ponovio da će, ukoliko panel prihvati zahtev za upućivanje predmeta Velikom veću, to značiti da će Veliko veće ponovo razmatrati čitav predmet i o tome doneti novu presudu. Predmet koji se upućuje Velikom veću nužno obuhvata sve aspekte predstavke koju je prvostepeno Veće ispitalo u svojoj presudi, a ne samo tzv. „ključno“ pitanje koje se uzima kao osnovni razlog za upućivanje predmeta Velikom veću (K. i T. protiv Finske (Opšti komentari), br. 25702/94, ECHR 2001-VII, st. 139-141).

86. Bez obzira na želje strana u postupku da se ponovno razmatranje usredsredi samo na ona pitanja u predmetu koja se podvode pod član 14 Konvencije, Veliko veće takođe mora da razmatra i pitanja u vezi sa članovima 2 i 13 Konvencije.

II. NAVODNA KRŠENJA ČLANA 2 KONVENCIJE

87. Podnosioci predstavke su u svojoj žalbi naveli da su g. Angelov i Petkov ubijeni i da to predstavlja povredu člana 2 Konvencije. Navode takođe

da je njihova smrt direktna posledica činjenice da domaći zakoni i praksa nisu regulisali upotrebu vatrenog oružja od strane predstavnika Države na način koji bi bio usklađen sa Konvencijom. U ovom konkretnom slučaju, predstavnici Države dobili su ovlašćenja da koriste ubojitu silu u situaciji gde to nije bilo apsolutno nužno. Ova činjenica sama po sebi već predstavlja povredu člana 2. Podnosioci predstavke takođe su naveli da nadležni organi nisu pokrenuli delotvornu istragu o uzrocima smrti g. Angelova i Petkova.

88. Član 2 Konvencije propisuje sledeće:

„1. Pravo na život svake osobe zaštićeno je zakonom. Niko ne može biti namerno lišen života, sem prilikom izvršenja presude suda kojom je osuđen za zločin za koji je ova kazna predviđena zakonom.

2. Lišenje života se ne smatra protivnim ovom članu ako proistekne iz upotrebe sile koja je apsolutno nužna:

a) radi odbrane nekog lica od nezakonitog nasilja;

b) da bi se izvršilo zakonito hapšenje ili sprečilo bekstvo lica zakonito lišenog slobode;

c) prilikom zakonitih mera koje se preduzimaju u cilju suzbijanja nereda ili pobune.”

A. Presuda prvostepenog sudskog veća

89. Prvostepeno sudsko veće je stalo na stanovište da član 2 Konvencije zabranjuje upotrebu vatrenog oružja prilikom hapšenja lica koja su, kao g. Angelov i g. Petkov, osumnjičena za nenasilna krivična dela, koja nisu naoružana i koja ni na koji način ne predstavljaju pretnju po lica koja ih hapse ili po neko drugo lice. Shodno tome, tužena Država je u okolnostima predmetnog slučaja odgovorna za lišavanje života, što predstavlja povredu člana 2 Konvencije, pošto je prilikom hapšenja g. Angelova i g. Petkova korišćena ubojita sila. Otežavajuća okolnost kod povrede člana 2 je bila i činjenica da je korišćena prekomerna sila, kao i činjenica da nadležni organi nisu operaciju hapšenja planirali i kontrolisali na način koji bi bio u skladu sa članom 2.

90. Veće je dalje utvrdilo da Tužena država nije ispunila svoje obaveze po osnovu člana 2, stav 1 Konvencije, u smislu delotvorne istrage okolnosti smrti g. Angelova i g. Petkova. Posebno je uočeno da istragu karakteriše niz ozbiljnih i neobjašnjivih previda i nedoslednosti, kao i da je osnovni pristup bio pogrešan, pošto se pošlo od primene odredbi domaćeg zakona koji nije bio u skladu sa standardom „upotrebe sile koja je apsolutno nužna” koji se zahteva u članu 2 stav 2 Konvencije.

91. Što se tiče zahteva podnosilaca predstavke da je Tužena država takođe prekršila i obavezu zakonske zaštite života, sudsko Veće smatra da je razmotrilo sve relevantne aspekte samog predmeta i da ovo pitanje nije potrebno posebno razmatrati.

B. Izjave strana u postupku

92. I Država i podnosioci predstavke su pred Velikim većem izjavili da prihvataju nalaz prvostepenog sudskog veća u vezi člana 2 Konvencije.

C. Kako je Sud cenio sledeće:

1. *Da li su g. Angelov i g. Petkov bili lišeni života u suprotnosti sa članom 2 Konvencije?*

(a) Opšta načela

93. Član 2, koji štiti pravo na život, sadrži jednu od najfundamentalnijih odredbi u čitavoj Konvenciji i jednu od najosnovnijih vrednosti svakog demokratskog društva u Savetu Evrope. Svaki navod da je došlo do povrede ove odredbe zahteva od Suda da ga pomno preispita. U situacijama kada se radi o upotrebi sile od strane državnih organa, Sud će razmatrati ne samo šta su činila konkretna lica koja su u ime države primenila silu, već i sve okolnosti koje su do toga dovele, uključujući i postojeći zakonski okvir i regulativu, kao i proces planiranja i kontrole same operacije koja se ispituje (vidi presudu u predmetu *Mek Kan* i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva od 27. septembra 1995, serija A br. 324, str. 46, st. 150, kao i presudu u predmetu *Makaracis protiv Grčke* (Opšti komentari), br. 50385/99, st. 57-59, od 20. decembra 2004).

94. Kao što se vidi iz same formulacije člana 2, stav 2, upotreba ubojite sile od strane policije može biti opravdana u određenim situacijama. Međutim, upotrebi sile može se pribeci samo ako je ona „apsolutno nužna”, odnosno ukoliko je strogo srazmerna datim okolnostima. S obzirom na fundamentalni značaj prava na život, okolnosti u kojima lišavanje prava na život može biti opravdano moraju se striktno tumačiti (vidi presudu u predmetu *Anroniku i Konstantinu protiv Kipra* od 9. oktobra 1997, *Zbornik presuda i odluka* 1997-VI, str. 2097-98, st. 171, str. 2102, st. 181, str. 2104, st. 186, str. 2107, st. 192 i str. 2108, st. 193, kao i presudu u predmetu *Mek Ker protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, br. 28883/95, od st. 108 nadalje, ECHR 2001-III).

95. Isto tako, a u vezi sa članom 2, stav 2(b) Konvencije, legitimni cilj prilikom zakonitog hapšenja podrazumeva da je ugrožavanje života opravdano samo u situacijama kada je to apsolutno nužno. Sud smatra da takva nužnost u principu ne postoji kada se zna da lice koje se hapsi ne ugrožava život ili telesni integritet i nije osumnjičeno za izvršenje nasilnog krivičnog dela, čak i u situacijama kada nekorišćenje ubojite sile može da rezultira i gubitkom prilike da se begunac od pravde uhapsi (vidi stav Suda u gorepomenutom predmetu *Mek Kan* i drugi, str. 45-46, st. 146-50, i str. 56-62, st. 192-214, kao i u gorepomenutom predmetu *Makaracis* nešto novijeg datuma. st. 64-66; vidi takođe osuđujući stav Suda u vezi sa upotrebom

vatrenog oružja protiv nenaoružanih i nenasilnih lica koja su pokušavala da napuste Nemačku Demokratsku Republiku u predmetu Štrelec, Kesler i Krenc protiv Nemačke (Opšti komentari), br. 34044/96, 35532/97 i 44801/98, st. 87, 96 i 97, ECHR 2001-II).

96. Osim što tačno navodi okolnosti u kojima lišavanje života može biti opravdano, član 2 implicira i da je osnovna dužnost svake države da obezbedi pravo na život tako što će odgovarajućim zakonskim i administrativnim okvirom definisati ograničene okolnosti pod kojima pripadnici policije mogu koristiti silu i vatreno oružje u skladu sa relevantnim međunarodnim standardima (vidi gorepomenuti predmet *Makaracis*, st. 57-59, kao i odgovarajuće odredbe Osnovnih principa UN o upotrebi sile i vatrenog oružja citirane ovde u st. 71-74). U skladu sa gorepomenutim principom stroge srazmernosti sadržanog u članu 2 (vidi gorepomenuti predmet *Mek Kan i drugi*, str. 46. st. 149), nacionalni pravni okvir kojim se regulišu operacije hapšenja mora da predvidi da se upotrebi vatrenog oružja pribegava samo nakon pažljive procene okolnosti date situacije i, što je još važnije, nakon procene vrste krivičnog dela koje je begunac izvršio i društvene opasnosti koju on predstavlja.

97. Sem toga, zakon koji reguliše rad policije mora da sadrži sistem adekvatnih i delotvornih mera zaštite protiv proizvoljnog pribegavanja sili i zloupotrebe sile, pa čak i mere koje se odnose na smrtne ishode koji su se mogli izbeći (vidi gorepomenuti predmet *Makaracis*, st. 58). Poseban akcenat se stavlja na potrebu obučenosti pripadnika policije za procenu da li je pribegavanje sili apsolutno nužno i to ne samo po onome što stoji u relevantnom zakonodanstvu, već i u svetlu činjenice da poštovanje ljudskog života kao fundamentalne vrednost predstavlja princip koji je superioran u svakom pogledu (vidi kritički stav Suda u gorepomenutom predmetu *Mek Kan i drugi* u vezi naredbe izdate vojnicima da „pucaju sa ciljem da ubiju“, str. 61-62, st. 211-214).

(b) Primena ovih načela na predmetni slučaj

98. G. Angelova i g. Petkova je iz vatrenog oružja ubio vojni policajac prilikom pokušaja hapšenja nakon njihovog bekstva iz zatvora. Iz toga sledi da će se predmetni slučaj razmatrati u svetlu člana 2 stav 2b Konvencije.

(i) Relevantni pravni okvir

99. Sud uočava kao veoma zabrinjavajuće da su propisi kojima se reguliše upotreba vatrenog oružja od strane vojne policije efektivno dozvoljavali korišćenje smrtonosne sile prilikom hapšenja pripadnika vojske koji je počinio i najblaži prestup. Ovi propisi ne samo da nisu bili obznanjeni, već u sebi nisu sadržali ni jasno definisane kontrolne mehanizme za prevenciju

proizvoljnog lišavanja života. Po tim propisima bilo je zakonito da se puca u svakog begunca koji se nije odmah predao nakon usmenog upozorenja i pucanja u vazduh u znak upozorenja (vidi st. 60 gore). Rastegljivost propisa o upotrebi vatrenog oružja i način njihovog tolerisanja izašli su jasno na videlo tokom događaja koji su doveli do fatalnog ishoda u slučaju g. Angelova i g. Petkova i reakcije istražnih organa na te događaje. Sud će se kasnije ponovo vratiti na ovu materiju.

100. Ovakav pravni okvir je fundamentalno manjkav i ne ispunjava stepen „zakonske“ zaštite prava na život koja se u demokratskim društvima današnje Evrope zahteva po osnovu Konvencije (vidi st. od 94 do 97 gore u kojima se navode principi na kojima mora da se zasniva odgovarajući zakonski okvir).

101. Tačno je daje Vrhovni sud naznačio daje princip proporcionalnosti zastupljen u domaćem krivičnom zakonu. Vrhovni sud, međutim, takvo tumačenje nije primenio na predmetni slučaj (vidi st. 50-54 i 64 gore).

102. Ovaj Sud stoga smatra da je Tužena država u osnovi zatajila u ispunjavanju svojih obaveza iz člana 2 Konvencije da zaštiti pravo na život tako što će obezbediti odgovarajući zakonski i administrativni okvir za regulisanje primene sile i upotrebe vatrenog oružja u vojnoj policiji.

(ii) Planiranje i kontrola operacije

103. Prvostepeno sudsko Veće posebno je razmatralo pitanje planiranja operacije hapšenja. Veliko veće se saglašava sa stavom prvostepenog Veća da nadležni organi nisu ispunili svoju obavezu da svedu rizik gubitka života na minimum, pošto su pripadnici vojne policije koji su učestvovali u operaciji dobili instrukcije da koriste sva raspoloživa sredstva prilikom hapšenja g. Angelova i g. Petkova, bez obzira na činjenicu što su begunci bili nenaoružani i što ih nisu mogli fizički ugroziti. Prvostepeno veće ovog Suda s pravom ističe sledeće:

„Ključni element prilikom planiranja svake operacije hapšenja ... mora biti analiza raspoloživih podataka o okolnostima predmetnog slučaja, uključujući kao apsolutni minimum analizu vrste prestupa koju je počinilo lice koje se hapsi i stepen opasnosti, ako je uopšte ima, koju takvo lice predstavlja. Odgovor na pitanje da li je i pod kojim okolnostima dozvoljena upotreba vatrenog oružja ukoliko takvo lice pokuša da pobegne mora biti dat na osnovu jasno definisanih pravnih normi, odgovarajuće obuke i u svetlu raspoloživih podataka.“

104. Veliko veće sa svoje strane ponovo podvlači nedostatak jasno definisanog pravnog i regulatornog okvira, kojim bi se propisalo pod kojim okolnostima pripadnici vojne policije mogu koristiti potencijalno ubojitu silu (vidi st. 99-102 gore). Veliko veće je saglasno sa stavom prvostepenog veća (iz st. 112) da odgovarajućim propisima

„... nije jasno definisano da se vatreno oružje može upotrebiti samo nakon procene svih relevantnih okolnosti i, što je najvažnije, ne zahteva se prethodna procena vrste krivičnog dela koje je begunac počinio, niti stepena društvene opasnosti koju takvo lice predstavlja.“

105. U ovom slučaju, važeći propisi dozvoljavali su da se u svrhu hapšenja dva rečena lica uputi tim ozbiljno naoružanih pripadnika vojne policije, bez prethodno obavljene analize o stepenu društvene opasnosti koju oni predstavljaju, ako se uopšte može govoriti o opasnosti, i bez jasnih uputstava da se rizik od gubitka života svede na minimum. Ukratko rečeno, način planiranja i kontrole operacije ukazuje na potpuno odsustvo poštovanja apsolutnog prvenstva prava na život.

(iii) Postupanje članova tima za hapšenje

106. Ne osporava se činjenica da su g. Angelov i g. Petkov služili vojku u ineženjeriji, posebnom rodu vojske u kome su vojnici radili kao građevinski radnici na izgradnji civilnih objekata. Obojica su bila osuđena na kratke zatvorske kazne zbog nenasilnih krivičnih dela. Sa odsluženja kazne su pobjegli bez upotrebe sile, tako što su jednostavno napustili gradilište koje se nalazilo van kruga zatvora. Iako su obojica prethodno osuđivana zbog krađe i u više navrata napuštala jedinicu bez dozvole, nisu bili nasilni (vidi st. 13-15 gore). Ni jedan ni drugi nisu bili naoružani, niti su predstavljali opasnost po pripadnike vojne policije koji su ih hapsili ili po treća lica, što je činjenica koje je tim za hapšenje morao biti svestan na osnovu informacija koje su mu bile na raspolaganju. U svakom slučaju, kada su rečena lica pronašli u selu Lesura, pripadnici vojne policije ili barem major G. uočili su da nisu naoružani i da nema nikakvih indicija nasilnog ponašanja sa njihove strane (vidi st. 15-26 gore).

107. U svetlu svega prethodno izrečenog, Sud smatra da je u okolnostima predmetnog slučaja korišćenje ubojite sile bilo zabranjeno po osnovu člana 2 Konvencije, bez obzira na eventualni rizik od bekstva g. Angelova i g. Petkova. Kao što je već naznačeno, ne može se smatrati da je upotreba potencijalno ubojite sile bila „apsolutno nužna“ kada se zna da lice koje se hapsi ne predstavlja fizičku opasnost, niti je osumnjičeno za izvršenje nasilnog krivičnog dela.

108. Sem toga, postupak majora G, pripadnika vojne policije koji je pucao i ubio žrtve, podleže ozbiljnoj kritici zbog upotrebe krajnje prekomerne sile. Naime:

(i) vidi se da je hapšenje moglo biti izvršeno uz primenu drugih raspoloživih sredstava: pripadnici vojne policije su došli u džipu, akcija hapšenja se odvijala u malom selu u sred dana, a ponašanje g. Angelova i g. Petkova je bilo lako za predvideti, jer je Angelov prilikom prethodnog bekstva pronađen na istoj adresi (vidi st. 17, 18, 23 i 24 gore);

(ii) Major G. se odlučio na upotrebu automatske puške, koju je prebacio na rafalnu paljbu, iako je imao i pištolj (vidi st. 26 gore). Kod rafalnog ispaljivanja metaka nije moguće nišanići iole preciznije;

(iii) G. Petkov je bio ranjen u grudi, za šta nije ponuđeno nikakvo prihvatljivo objašnjenje (vidi st. 41 i 50-54 gore). U odsustvu takvog objašnjenja, ne može se isključiti mogućnost da je na Petkova pucano iako se on u poslednjem trenutku okrenuo da se preda.

(iv) Zaključak Suda

109. Sud nalazi da Tužena država nije ispunila svoje obaveze iz člana 2 Konvencije, s obzirom na postojanje fundamentalnih manjkavosti nadležnih propisa o upotrebi vatrenog oružja i s obzirom da su g. Angelov i g. Petkov ubijeni pod okolnostima u kojima upotreba vatrenog oružja radi njihovog hapšenja ne može biti u skladu sa članom 2 Konvencije. Sem toga, korišćena je apsolutno prekomerna sila. Iz toga sledi da je došlo do povrede člana 2 Konvencije u vezi sa smrću g. Angelova i g. Petkova.

2. Da li je sprovedena delotvorna istraga u vezi sa smrću g. Angelova i g. Petkova, onako kako se to zahteva u članu 2 Konvencije?

(a) Opšta načela

110. Obaveza zaštite prava na život po osnovu člana 2 Konvencije, a u vezi sa članom 1 i opšte obaveze države da „jemče svakome u svojoj nadležnosti prava i slobode određene u... Konvenciji“, implicira i obavezu da se zvanično i delotvorno istraži svaka smrt lica kao rezultat upotrebe sile (vidi predmet Čakići protiv Turske u Opštim komentarima br. 23657/94, st. 86, ECHR 1999-IV). Svrha istrage jeste efikasna primena instituta u domaćim zakonima koji štite pravo na život u situacijama u kojima učestvuju službena lica, kako bi se oni pozvali na odgovornost za slučaj smrtnog ishoda, a u situacijama za koje su oni odgovorni (vidi predmet *Angelova protiv Bugarske*, br. 38361/97, st. 137, EXHR 2002-IV).

111. Nadležni organi moraju reagovati kada im se takav slučaj prijavi. Ne može se stvar prepustiti najbližim srodnicima i čekati da oni podnesu prijavu ili da zahtevaju da istraga bude sprovedena i istražni postupak pokrenut (vidi između ostalog predmet *Ilhan protiv Turske* u Opštim komentarima, br. 22277/93, st. 63, ECHR 2000-VII).

112. Da bi se istraga o prijavi da su službena lica neko lice nezakonito lišila života mogla smatrati delotvornom, lica koja su nadležna za sprovođenje istrage moraju biti nezavisna i nepristrasna u svom radu, kako po zakonu, tako i u praksi (vidi presudu u predmetu *Djileč protiv Turske* od 27. jula 1998, *Zbornik presuda Suda za 1998-IV*, str. 1733, st. 81-82; *Ogur protiv Turske* (u

Opštim komentarima) br. 21954/93, st. 91-92, ECHR 1999-III; i presudu u predmetu *Ergi protiv Turske* od 28. jula 1998, *Zbornik presuda Suda* za 1998-IV, str. 1778-79, st. 83-84).

113. Istraga mora biti delotvorna i u smislu da mora dovesti do utvrđivanja da li je upotreba sile bila opravdana u datim okolnostima, kao i do identifikacije i kažnjavanja odgovornih (vidi gorepomenutu presudu u predmetu *Ogur protiv Turske*, st. 88). Nadležni organi su morali preduzeti sve raspoložive mere da prikupe dokaze u vezi sa rečenim incidentom, uključujući i uzimanje izjava svedoka i prikupljanje forenzičkih dokaza. Zaključci do kojih se dođe u istrazi moraju biti zasnovani na detaljnoj, objektivnoj i nepristrasnoj analizi svih relevantnih činjenica, uz obaveznu primenu standarda „ne više od onoga što je nužno“ koji se zahteva po osnovu člana 2, stav 2 Konvencije. Svaka manjkavost u istrazi kojom se umanjuje mogućnost utvrđivanja činjeničnog stanja i individualne odgovornosti podleže oceni da istraga nije bila u dovoljnoj meri delotvorna (vidi presudu u predmetu *Keli i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, br. 30054/96, st. 96-97, od 4. maja 2001; i gorepomenutu presudu u predmetu *Angelova protiv Bugarske*, st. 139 i 144).

(b) Primena ovih načela u predmetnom slučaju

114. Veliko veće ne vidi razloga zbog kojih bi odstupilo od stava prvostepenog veća ovog Suda. Kao i prvostepeno veće, Veliko veće uočava da se u istrazi o okolnostima smrti g. Angelova i g. Petkova utvrđivala zakonitost ponašanja pripadnika vojne policije u svetlu primene relevantnih propisa. Činjenica da je istragom potvrđena validnost upotrebe sile u datim okolnostima samo potvrđuje fundamentalnu manjkavost tih propisa i njihovo zanemarivanje prava na život. Držeći se striktno slova zakona u svojoj proceni, istražni organi se nisu bavili relevantnim pitanjima kao što je činjenica da se znalo da žrtve nisu naoružane i da ne predstavljaju društvenu opasnost, a još manje činjenicom da li je trebalo u poteru za tom dvojicom, čiji je jedini prestup bio što su bez odobrenja napustili jedinicu, uputiti tim ozbiljno naoružanih pripadnika vojne policije. Ukratko rečeno, materijalne činjenice nisu pomno preispitane (vidi st. 50-54 gore).

115. Na stranu činjenica da je istraga sprovedena u prenatlašeno uskom pravnom okviru, uočava se dalje da čitav niz nezaobilaznih i očiglednih istražnih radnji nije obavljen. Naročito je značajno da skica sa lica mesta, na osnovu koje su nadležni organi odlučivali, ne sadrži karakteristike terena. Nisu obavljena potrebna merenja. Nije obavljena rekonstrukcija događaja. Bez informacija koje su na taj način mogle biti dobijene, nije bilo moguće proveriti verziju događaja koju su dali pripadnici vojne policije koji su učestvovali u hapšenju (vidi st. 36-54 gore).

116. Sem toga, istražitelj i tužioci ignorisali su činjenice koje su bile veoma relevantne, kao, na primer, da je g. Petkov pogođen spreda, u grudi,

da su prazne čaure nađene u dvorištu M.M, na udaljenosti od samo nekoliko metara od mesta na kome su se g. Angelov i g. Petkov srušili, i da je major G. koristio krajnje prekomernu silu time što je pribegao rafalnoj paljbi. Nadležni organi su ove važne činjenice ignorisali i bez traženja pravog objašnjenja prihvatili verziju majora G. i okončali istragu. Istražitelj i tužioci su na taj način majora G. zaštitili od krivičnog gonjenja.

117. Veliko veće podržava stav prvostepenog veća da je takvo ponašanje nadležnih organa - koje je Sud već notirao u drugim predmetima protiv Bugarske (vidi predmet *Velikova protiv Bugarske*, br. 41488/98, ECHR 2000-VI i gorepomenuti predmet *Angelova*) - predstavlja razlog za veoma ozbiljnu zabrinutost, jer dovodi u ozbiljnu sumnju objektivnost i nepristrasnost istražnih organa i tužilaštva koji su na tom predmetu radili.

118. Sud u vezi sa tim naglašava da je hitna i delotvorna akcija nadležnih organa u pokretanju istrage o upotrebi ubojite sile od ključnog značaja za poverenje javnosti u vladavinu prava i sprečavanje sumnje da su ti organi bili umešani u nezakonite radnje ili da su ih tolerisali (vidi gorepomenuti predmet *Mek Ker protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, st. 111-15).

119. U predmetnom slučaju Tužena država je prekršila svoje obaveze iz člana 2, stav 1 Konvencije o sprovođenju delotvorne istrage o okolnostima lišavanja života.

III. NAVODNE POVREDE ČLANA 13 KONVENCIJE

120. U članu 13 Konvencije stoji sledeće:

„Svako kome su povređena prava i slobode predviđeni u ovoj Konvenciji ima pravo na delotvoran pravni lek pred nacionalnim vlastima, bez obzira jesu li povredu izvršila lica koja su postupala u službenom svojstvu.”

121. S obzirom na svoj nalaz u vezi sa članom 2 Konvencije, prvostepeno veće je zaključilo da se o navodima u vezi sa članom 13 Konvencije neće posebno izjašnjavati.

122. Država u svom izlaganju pred Velikim većem nije komentarisala pitanja koja bi se ticala člana 13 Konvencije. Podnosioci predstavke izjavili su da prihvataju nalaz prvostepenog Veća.

123. Veliko veće je nakon preispitivanja činjenica na osnovu kojih je utvrđeno da je došlo do povrede proceduralnog aspekta člana 2 stalo na stanovište, kao i prvostepeno Veće, da se neće posebno izjašnjavati o navodima u vezi sa članom 13 Konvencije.

IV. NAVODNE POVREDE ČLANA 14, A U VEZI SA ČLANOM 2 KONVENCIJE

124. Podnosioci predstavke su se takođe pozvali na član 14 Konvencije, iznevši argument da su predrasude i neprijateljsko ponašanje prema licima romskog porekla bile od značaja za događaje koji su doveli

to smrti g. Angelova i g.Petkova. Oni su takođe naveli da nadležni organi nisu istražili mogućnost rasističkih motiva njihovog ubistva. Država je takve navode odbacila.

125. U članu 14 Konvencije stoji sledeće:

„Uživanje prava i sloboda predviđenih u ovoj Konvenciji obezbeđuje se bez diskriminacije po bilo kom osnovu, kao što su pol, rasa, boja kože, jezik, veroispovest, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno poreklo, veza s nekom nacionalnom manjinom, imovno stanje, rođenje ili drugi status.“

A. Presuda prvostepenog veća

126. Prvostepeno veće je stalo na stanovište da u slučajevima lišavanja života, i član 2 i član 14 Konvencije zahtevaju da nadležni državni organi sprovedu delotvornu istragu, bez obzira na rasno ili etničko poreklo žrtve. Veće je takođe mišljenja da je dodatna obaveza nadležnih organa bila da preduzmu sve potrebne mere da se utvrdi da li je bilo rasističkih motiva u incidentu u kome su pripadnici policije koristili silu.

127. U predmetnom slučaju, bez obzira na iskaz g. M.M. o rasističkim uvredama i druge dokaze koji je trebalo da alarmiraju nadležne organe i da ukažu na potrebu da se istraže mogući rasistički motivi, takva istraga nikada nije pokrenuta. U tom pogledu, nadležni organi nisu ispunili svoju obavezu po osnovu člana 14 Konvencije, a u vezi sa članom 2.

128. S obzirom na teškoće pribavljanja dokaza o slučajevima diskriminacije, zbog čega je potreban poseban pristup čitavom pitanju dokaza, Veće je mišljenja da u slučajevima kada nadležni organi ne sprovede istražne radnje koje su evidentno potrebne kada se istražuje nasilno ponašanje pripadnika policije, a pri tom zanemaruju dokaze o mogućoj diskriminaciji, Sud može prilikom razmatranja tužbi po osnovu člana 14 Konvencije izvući negativne zaključke i prebaciti teret dokazivanja na Tuženu državu.

129. Što se tiče činjenica u predmetnom slučaju, Veće smatra da ponašanje nadležnih organa - koji su propustili da odreaguju na čitav niz uznemirujućih činjenica, kao što je korišćenje prekomerne sile od strane majora G. i dokaza o njegovim verbalnim uvredama rasističke prirode - opravdava prebacivanje tereta dokazivanja na Državu. Shodno tome, na Tuženoj državi je bilo da ponudi zadovoljavajuće objašnjenje Sudu, na osnovu dodatnih dokaza ili opravdanog obrazloženja činjenica, da rečeni događaji nisu bili rezultat diskriminacije koju su praktikovali pripadnici vojne policije.

130. S obzirom da Država nije ponudila ubedljivo obrazloženje, a imajući u vidu da postoje drugi predmeti u kojima je Sud već utvrdio da su pripadnici policije u Bugarskoj prema Romima i ranije koristili nasilje koje je dovodilo do smrtnog ishoda, Veće zaključuje da je došlo do povrede ključnog aspekta člana 14, a u vezi sa članom 2 Konvencije.

B. Argumenti koje su iznosile strane u postupku

1. Država

131. Država je u odgovoru na nalaz Veća da je povređen član 14 iznela argument da se Veće oslanjalo isključivo na generalne činjenice o događajima koji prevazilaze okvir predmetnog slučaja i na dve sporedne činjenice - na svedočenju g. M.M. o uvredljivom načinu na koji se major G. navodno obratio njemu, a ne žrtvama, i na činjenici da se sve odigralo u romskom naselju. Po mišljenju Države, ove konsideracije nisu dovoljne, po bilo kom standardu prihvatljivosti dokaza, da bi se izveo zaključak da je upotreba vatrenog oružja bila motivisana rasnim predrasudama.

132. Država je naglasila da je Sud uvek insistirao na pružanju „dokaza van razumne sumnje“. Teret dokazivanja se može prebaciti tamo gde je Država imala saznanja o rečenim događajima u potpunosti ili većim delom, kao, na primer, kada se radi o smrti u pritvoru. Ovde, međutim, takve okolnosti ne postoje.

133. Pošto rečeni incident nije bio rasno motivisan, svaka dalja istraga nadležnih organa ne bi nikuda vodila. Država je prihvatila stav da se svako rasno motivisano nasilje mora kažnjavati strožije od violentnog ponašanja bez tog elementa. Od Države se, međutim, ne može zahtevati da utvrđuje postojanje eventualnih rasističkih stavova ukoliko ne postoje dokazi u prilog tvrdnji da se radi o rasizmu. Država smatra da će ovakav stav Veća u praksi dovesti do situacije da će se Visoke strane ugovornice smatrati odgovornima za svaki slučaj gde postoje tvrdnje da se radi o diskriminaciji, bez obzira koliko su takve tvrdnje neosnovane.

134. Sem toga, ovakav stav Veća nije dovoljno precizan i predvidiv. Posebno je naglašena kontradiktornost u tvrdnji da Sud ne može da se bavi utvrđivanjem postojanja namere i stanja svesti u kontekstu člana 2 Konvencije, a da pri tom zaključuje da je došlo do povrede člana 14 u vezi sa članom 2, zato što je smrt g. Angelova i g. Petkova bila rasno motivisana.

135. Država je, prilikom usmenog i pismenog iznošenja svojih argumenata, dala detaljan pregled relevantnog zakonodavstva, socijalnih programa i drugih mera koje su u proteklih nekoliko godina sprovedene u Bugarskoj u borbi protiv diskriminacije i netolerancije, sa ciljem promocije socijalne integracije Roma.

2. Podnosioci predstavke

136. Podnosioci predstavke su u svom pismenom obraćanju Sudu istakli da sama Konvencija do sada nije uspeła da obezbedi delotvornu zaštitu protiv rasne diskriminacije i od Velikog veća zatražili novo tumačenje člana 14. Podnosioci predstavke su pozdravili stav prvostepenog veća da je

dužnost Visokih strana ugovornica da preispitaju svaku mogućnost rasno motivisanog nasilja i da se teret dokazivanja takvih motiva prebacuje na Tuženu državu. U svom pismenom obraćanju Sudu, podnosioci predstavke su, međutim, izneli argument da u slučajevima diskriminacije ne bi trebalo insistirati na standardu „van razumne sumnje“ i da bi u slučajevima poput predmetnog slučaja teret dokazivanja morao uvek pasti na državu od trenutka kada se prima *faciae* ustanovi da jeste bilo diskriminacije. U svom usmenom obraćanju Sudu, pravni zastupnici podnosilaca predstavke pozvali su Sud da zauzme isti stav kao i prvostepeno veće.

137. Što se tiče samih činjenica, podnosioci predstavke izjavili su da je došlo do grubog kršenja člana 14, pošto diskriminacija jeste bila ustanovljena *prima facie* i pošto Tužena država nije pružila suprotne dokaze. Posebno je istaknuto da je etnička pripadnost g. Angelova i g. Petkova bila poznata pripadnicima vojne policije koji su krenuli da ih uhapsu. Major G. se jednom očevicu događaja obratio na uvredljiv način, izričući rasističke uvrede po osnovu njegovog romskog porekla. Takođe se moraju izvući ključni zaključci iz činjenice da je major G. koristio izrazito nesrazmernu ubojitu silu u naseljenom području, odnosno romskom delu sela. Ove činjenice treba ceniti u svetlu stalne diskriminacije Roma kada su u pitanju pripadnici policije u Bugarskoj. Sem toga, nadležni organi je trebalo da istraže da li je smrt g. Angelova i g. Petkova bila rasno motivisana, što oni nisu uradili.

3. Stav trećih strana

(a) Evropski centar za prava Roma

138. Centar je istakao da su u proteklih nekoliko godina različita međunarodna tela i nevladine organizacije u svojim izveštajima notirale veliki broj incidenata maltretiranja i ubistva Roma od strane pripadnika policije i privatnih lica bugarskog porekla. Opšte je prihvaćeno da je rasno motivisano nasilje prema Romima ozbiljan problem u Bugarskoj. Osim toga, pripadnici romske zajednice su, opterećeni bremenom visoke stope siromaštva, nepismenosti i nezaposlenosti, većinom isključeni iz društvenog života.

139. Uprkos širokoj zastupljenosti rasno motivisanog nasilja i brojnim zahtevima međunarodnih tela, kao što je UN Komitet protiv torture, da se ustanovi jedan „delotvoran, efikasan i nezavisan sistem podnošenja žalbi“ i da se slučajevi policijskog zlostavljanja na adekvatan način istraže, nadležni organi nisu ništa preduzeli. Bugarske kaznene odredbe nisu rasističke motive kvalifikovale kao otežavajuću okolnost kod krivičnih dela sa elementima nasilja. Bugarske vlasti su 1999. prihvatile da zakone treba u tom smislu dopuniti, ali po tom pitanju nisu ništa dalje preduzimale. Sem toga, član 162 Krivičnog zakona, po kome su rasistički motivisani napadi bili kažnjivi, predviđao je blaže kazne za ovakva dela nego za nanošenje fizičkih povreda.

Shodno tome, član 162 se nije nikada primenjivao u praksi, pa su se u optužnicama, ako ih je i bilo, takva dela podvodila pod nanošenje telesnih povreda ili ubistvo, dok je njihova rasistička priroda ostajala prikrivena. Preovlađivala je atmosfera nekažnjavanja, kao što je Sud uočio u presudi u predmetima *Velikova i Angelova*.

(b) Interights

140. Organizacija *Interights* kritikovala je insistiranje Suda na primeni standarda „van razumne sumnje“, uz tvrdnju da su time stvorene nepremostive prepreke za utvrđivanje da se uopšte radi o diskriminaciji. U svom pismenom obraćanju Sudu, ova organizacija je iznela opservaciju da najbolju sudsku zaštitu protiv diskriminacije imaju zemlje sa takozvanim „common law“ sistemom, koje kada se radi o diskriminaciji primenjuju standard „vaganja mogućnosti“ kod iznošenja dokaza. Iako je u zemljama tzv. „kontinentalnog prava“ sudija taj koji utvrđuje činjenice, što bi barem u teoriji trebalo da znači da se tu insistira na višim standardima iznošenja dokaza, jedna analiza u kojoj se utvrđivalo na koji način pravosuđe reaguje na slučajeve diskriminacije je ukazala da zemlje tzv. „common law“ sistema pružaju bolju sudsku zaštitu od diskriminacije. Po mišljenju organizacije *Interights*, Sud se opredelio za srednji kurs, pošto ne insistira na istom visokom stepenu standarda dokaza kao u krivičnom postupku, ali njegovom stanovištu nedostaje jasnost i predvidljivost.

141. Organizacija *Interights* dalje tvrdi da međunarodna praksa potvrđuje stav da bi se kod slučajeva diskriminacije teret dokazivanja morao prebaciti na tuženu stranu od trenutka kada podnosilac predstavke nepobitno dokaže da se radi o diskriminaciji. Takav je stav sadržan i u nekoliko uputstava EU, u odlukama Evropskog suda, Komiteta za ljudska prava UN i u sudskim odlukama čitavog niza evropskih zemalja, kao i SAD, Kanade i drugih.

142. Organizacija *Interights* je takođe navela različite primere dokaza koje su navedeni sudovi ocenili kao prihvatljive kod nepobitnog ustanovljavanja diskriminacije: dokazi o postojanju „opštevažućih uslova“ uskraćenosti, „opšteprihvaćena“ činjenica da diskriminacija postoji, činjenice „opšte prirode“, opštepoznate činjenice, okolnosti i posredni dokazi. Izvođenje zaključaka je takođe opšte prihvaćeno.

(c) Otvoreno društvo - inicijativa za pravosuđe (Open Society Justice Initiative - OSJI)

143. OSJI je u svojim komentarima stavila akcenat na obavezu država, u međunarodnom i oprednom pravu, da istraže svaki čin rasne diskriminacije i nasilja. Po mišljenju ove organizacije, opšte prihvaćeni stav da nema efikasne zaštite substantivnih prava bez adekvatnih proceduralnih garantija

takođe važi i za slučajeve diskriminacije. Shodno tome, takva obaveza je sadržana i u članu 14 Konvencije. Sem toga, u skladu sa međunarodnom i evropskom praksom, rasistički motivi se uzimaju kao otežavajuća okolnost u krivičnom pravu pa se otuda moraju i istražiti. Odatle sledi da je dužnost država da istraže svaki čin rasno motivisanog nasilja. Takva istraga se pokreće po službenoj dužnosti svaki put kada postoji osnovana sumnja da se radi o rasističkim motivima prilikom izvršenja krivičnog dela.

C. Kako je Sud cenio sledeće:

1. *Da li je Tužena država odgovorna za lišavanje života zbog rase ili etničkog porekla žrtve?*

144. Sud je prethodno utvrdio da su pripadnici vojne policije Tužene države nezakonito ubili g. Angelova i g. Petkova, što predstavlja povredu člana 2 Konvencije. Podnosioci predstavke izneli su i tvrdnju da se u ovom predmetu još radi i o povredi člana 14 Konvencije, pošto su rasne predrasude imale ulogu u njihovoj smrti.

145. Diskriminacija podrazumeva da se bez objektivnog i razumnog obrazloženja primenjuje različito ponašanje prema licima koja se nalaze u sličnim situacijama (vidi presudu u predmetu *Vilis protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, br. 36042/97, st. 48, ECHR 2002-IV). Rasno motivisano nasilje predstavlja posebno uvredu ljudskog dostojanstva, pa se, s obzirom na pogubne posledice, od nadležnih organa zahteva da svaki takav slučaj istraže posebno energično i odlučno. Iz tog razloga nadležni moraju da upotrebe sva sredstva koja im stoje na raspolaganju u borbi protiv rasizma i rasno motivisanog nasilja, kako bi na taj način ojačali viziju svakog demokratkog društva da se na razlike ne gleda kao na opasnost, već kao na izvor bogatstva. Sud će se na to pitanje kasnije vratiti.

146. S obzirom na žalbu podnosilaca predstavke da se radi o povredi člana 14, onako kako je prethodno formulisano, zadatak Suda je bio da utvrdi da li je u pucnjavi rasizam bio kauzalni faktor koji je doveo do smrti g. Angelova i g. Petkova na način koji bi mogao da se podvede pod povredu člana 14 Konvencije, a u vezi sa članom 2.

147. U vezi sa tim, Sud notira da je u oceni dokaza prihvatio standard „van razumne sumnje“. Nije, međutim, nikada bilo cilj ovog Suda da koristi pristup koje nacionalni sudovi koriste prilikom pozivanja na taj standard. Nije uloga ovog Suda da utvrđuje krivičnu ili parničnu odgovornost, već je to po osnovu Konvencije dužnost Visokih strana ugovornica. Posebna uloga ovog Suda propisana članom 19 Konvencije - da obezbedi da Visoke strane ugovornice ispoštuju svoje obaveze u smislu obezbeđenja fundamentalnih prava sadržanih u Konvenciji - uslovia je i njegov pristup pitanjima materijalnih i nematerijalnih dokaza. U postupku koji se vodi pred

ovim Sudom, nema prepreka proceduralne prirode za prihvatljivost dokaza ili predodređenih formula za cenjenje tih dokaza. Sud donosi zaključke koji su, po njegovom mišljenju, zasnovani na slobodnoj proceni svih dokaza, uključujući i zaključcima koji se mogu izvesti na osnovu iznetih činjenica i izlaganja strana u postupku. Na osnovu dobro ustanovljene sudske prakse, dokaz se može izvući i na osnovu skupa dovoljno čvrstih, jasnih i međusobno usklađenih zaključaka ili sličnih neopovrgnutih prezumpcija činjenica. Sem toga, stepen ubedljivosti koji se zahteva da bi se izvukao određeni zaključak i, s tim u vezi, raspoređivanje tereta dokazivanja su neraskidivo povezani sa konkretnim činjenicama, vrstom navoda ili tvrdnji koje se iznose i pravom zaštićenim Konvencijom na koje se poziva. Sud takođe posvećuje dužnu pažnju ozbiljnosti sa kojom se prima njegova presuda da je određena Visoka strana ugovornica povredila neko od fundamentalnih prava (vidi, između ostalog, i sledeće presude: *Irska protiv Ujedinjenog Kraljevstva* od 18. januara 1978., Serija A br. 25, st. 161; *Ribič protiv Austrije* od 4. decembra 1995, Serija A br. 336, str.24, st. 32; *Akdivar i drugi protiv Turske* od 16. septembra 1996, Zbirka 1996-IV, str. 1211, st. 68; *Tanli protiv Turske*, br. 26129/95, st. 111, ECHR 2001-III; i *Ilasku i drugi protiv Moldavije i Rusije* (Opšti komentari), br. 48787/99, st. 26, od 8. jula 2004).

148. Podnosioci predstavke su se pozvali na nekoliko izdvojenih činjenica, smatrajući da se iz njih može izvući dovoljan zaključak da se radi o rasistički motivisanom aktu.

149. Pre svega, podnosioci predstavke naveli da su treba istaći činjenicu da je major G. ispalio rafale iz automatskog oružja u naseljenom kraju, bez obzira na činjenicu da se time ugrožava javna bezbednost. S obzirom da nema drugog racionalnog objašnjenja za takvo ponašanje, stav podnosilaca predstavke je bio da je rasno motivisana mržnja jedino moguće objašnjenje za njegovo ponašanje i da se on ne bi tako ponašao da se radilo o kraju u kome ne žive Romi.

150. Sud uočava, međutim, da upotreba vatrenog oružja u navedenoj situaciji nažalost nije bila zabranjena po važećim domaćim propisima, što jeste flagrantna manjkavost koju je ovaj Sud već prethodno osudio (vidi st. 99 gore). Pripadnici vojne policije su automatske puške nosili „u skladu sa pravilima službe”, uz naređenje da iskoriste sva potrebna sredstva kako bi se obavilo hapšenje (vidi st. 19 i 60 gore). Mogućnost da se major G. striktno pridržavao pravila službe i da bi se u nekoj sličnoj situaciji poneo na isti način, bez obzira na etničku pripadnost begunaca, se stoga ne može isključiti. Iako su relevantna pravila bila fundamentalno manjkava i daleko ispod nivoa zaštite prava na život koji zahteva Konvencija, ne postoji ništa na osnovu čega bi se moglo zaključiti da major G. ne bi koristio oružje da se nalazio u kraju koji nije nastanjen Romima.

151. Tačno je, kao što je Sud prethodno već i utvrdio, da se ponašanje majora G. prilikom operacije hapšenja može podvrci ozbiljnoj kritici s obzirom

da je koristio mnogostruko preteranu silu (vidi st. 108 gore). Bez obzira na to, ne može se isključiti ni da je njegova reakcija bila uslovljena neadekvatnim pravnim okvirom za upotrebu vatrenog oružja i činjenicom da je bio obučan da deluje unutar takvog okvira (vidi st. 60 i 99-105 gore).

152. Podnosioci predstavke su takođe izneli tvrdnju da je na ponašanje pripadnika vojne policije veoma uticalo njihovo prethodno saznanje da su žrtve romskog porekla. Nije, međutim, moguće razmatrati da li je romsko poreklo g. Angelova i g. Petkova na bilo koji način uticalo na percepciju koju su pripadnici vojne policije imali o njima. Sem toga, postoji dokaz da su neki od njih od ranije lično poznavali žrtve (vidi st. 18 gore).

153. Podnosioci predstavke su se pozvali i na iskaz g. M.M, suseda jedne od žrtava, koji je izjavio da se major G. odmah nakon pucnjave izdrao na njega, govoreći „prokleti Cigani“. Iako je takva rasistička uvreda koja se izrekne u vezi sa počinejnim nasilnim krivičnim delom trebalo da navede nadležne za ovaj slučaj da iskaz g. M.M. verifikuju, takav iskaz sam po sebi nije dovoljan da bi se na osnovu njega moglo zaključiti da je Tužena država odgovorna za ubistvo iz rasističkih pobuda.

154. Konačno, podnosioci predstavke su se pozvali na informacije o brojnim incidentima u vezi sa upotrebom sile protiv Roma od strane pripadnika policije Bugarske koji za rezultat nisu imali kažnjavanje odgovornih.

155. Tačno je da je čitav niz organizacija, uključujući i međuvladina tela, izrazio zabrinutost zbog takvih incidenata (vidi st. 55-59 gore). Sud, međutim, ne može da prenebregne činjenicu da se njegova uloga sastoji u tome da utvrdi da li je u predmetnom slučaju ubistvo g. Angelova i g. Petkova bilo rasno motivisano.

156. Prethodno sudsko veće je u svojoj presudi odlučilo da teret dokazivanja prebaci na Tuženu državu, pošto nadležni organi nisu sproveli efikasnu istragu o tvrdnjama da je ovo ubistvo bilo rasno motivisano. Činjenica da Tužena država nije pružila zadovoljavajuća uverenja prvostepenom sudskom veću da predmetni događaji nisu bili prouzrokovani rasističkim pobudama je za rezultat imala stav Veća da se radi o značajnoj povredi člana 14 Konvencije, a u vezi sa članom 2.

157. Veliko veće podvlači da pod određenim okolnostima, kada su državni organi u potpunosti ili u značajnoj meri upoznati sa određenim dešavanjima, kao što je smrt lica koje se nalazi u pritvoru u njihovoj nadležnosti, može se smatrati da je teret dokazivanja na državnim organima i da je na njima da pruže zadovoljavajuće i ubedljivo objašnjenje naročito o okolnostima smrti pritvorenog lica (vidi predmet *Salman protiv Turske*, Opšti komentari, br. 21986/93, ECHR 2000-VII). Veliko veće ne može isključiti mogućnost da se kod određenih slučajeva navoda o diskriminaciji može zahtevati od Tužene države da opovrgne tvrdnje o diskriminaciji a, ukoliko to ne uspe, da je po tom osnovu došlo do povrede člana 14 Konvencije. Tamo gde se, međutim tvrdi, kao što je ovde slučaj, da je akt nasilja motivisan

rasnim predrasudama, takav pristup bi se mogao svoditi na zahtev da Tužena država dokaže odsustvo partikularnog subjektivnog stava kada se radi o rečenom licu. Iako u pravnim sistemima mnogih zemalja postojanje dokaza o diskriminatornom efektu određene politike ili odluke podrazumeva da nije potrebno posebno dokazivati postojanje namere kod diskriminacije prilikom zapošljavanja ili pružanja usluga, takav se pristup teško može preneti na slučaj gde se tvrdi da je akt nasilja rasno motivisan. Za razliku od prvostepenog veća ovog Suda, Veliko veće ne smatra da tvrdnja da nadležni organi nisu sproveli delotvornu istragu o prisustvu navodnih rasističkih motiva u rečenom ubistvu podrazumeva da će se sada teret dokazivanja prebaciti na Tuženu državu u vezi sa navodnom povredom člana 14, a u vezi sa substantivnim aspektom člana 2 Konvencije. Posebno je pitanje da li su se nadležni organi pridržavali proceduralnih obaveza, na šta će se Sud kasnije osvrnuti.

158. U zaključku, nakon razmatranja svih relevantnih elemenata, Sud nije mišljenja da su rasistički stavovi igrali ulogu u smrti g. Angelova i g. Petkova.

159. Sud shodno tome nalazi da nema povrede člana 14 Konvencije, a u vezi sa substantivnim aspektom člana 2.

2. Proceduralni aspekti: da li se Tužena država pridržavala obaveze da mogući rasistički motivi budu istraženi?

(a) Opšta načela

160. Veliko veće potvrđuje analizu prvostepenog sudskog veća proceduralne obaveze Visokih strana ugovornica da se kod nasilnih akata istraži mogućnost postojanja rasističkih motiva. Prvostepeno veće je posebno podvuklo sledeće (u st. 156-159):

„... Postoji opšta obaveza Visokih strana ugovornica po osnovu člana 2 Konvencije da sprovedu delotvornu istragu kod slučajeva lišavanja života.

... Ta obaveza se mora izvršiti bez diskriminacije, kao što to propisuje član 14 Konvencije... Tamo gde postoji sumnja da su rasni motivi prouzrokovali akt nasilja, posebno je važno da se zvanična istraga energično i nepristrasno sprovede, imajući u vidu potrebu društva da se obezbedi stalna osuda rasizma i mržnje zbog etničke pripadnosti u društvu i poverenje manjina u sposobnost nadležnih organa da ih zaštite od pretnji rasno motivisanog nasilja. Izvršavanje pozitivne obaveze Visokih strana ugovornica po osnovu člana 2 Konvencije podrazumeva da postojeći pravni sistem u državi demonstrira kapacitet da primenjuje krivično pravo protiv lica koja nezakonito liše života drugo lice, bez obzira na rasnu ili etničku pripadnost žrtve (vidi odluku) u predmetu *Menson i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, br. 47916/99, ECHR 2003-V) ...

... Prilikom istrage nasilnih incidenata i posebno smrti prouzrokovane

od strane službenog lica, dodatna obaveza nadležnih organa Visokih strana ugovornica je da preduzmu sve što se razumno može preduzeti kako bi se razotkrili eventualni rasistički motivi i utvrdilo da li su u rečenim događajima bilo kakvu ulogu igrali etnički motivisana mržnja ili predrasude. Ukoliko to nije učinjeno i ukoliko se rasno podstaknuto nasilje i brutalnost tretira pođednako kao i slučajevi u kojima nema rasističkih elemenata, to bi značilo da se zatvaraju oči pred specifičnim odlikama akata koji posebno destruktivno deluju na osnovna prava. Ukoliko se ne pravi razlika između načina na koji se tretiraju situacije koje se u osnovi razlikuju može se podvesti pod ponašanje koje se ne može opravdati i koje je u suprotnosti sa članom 14 Konvencije (vidi između ostalog predmet *Tlimenos protiv Grčke* (Opšti komentari), br. 34369/97, st. 44, ECHR 2000-IV). Visoke strane ugovornice moraju radi poverenja u sistem sprovođenja zakona obezbediti da postoji distinkcija u istrazi incidenata koji uključuju primenu sile, kako u pravnom sistemu, tako i u praksi, kada je u pitanju upotreba prekomerne sile i rasistički motivisano ubistvo.

Tačno je da će u praksi često biti izuzetno teško dokazati postojanje rasističkih motiva. Obaveza Tužene države u smislu istrage mogućih rasističkih elemenata kod nasilnih akata podrazumeva obavezu ulaganja maksimalnih napora, a ne apsolutnu obavezu (vidi između ostalog predmet *Šanagan protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, br. 37715/97, st. 90, ECHR 2001-III, kojom se postavlja isti standard u smislu opšte obaveze sprovođenja istrage). Od nadležnih organa se očekuje da urade sve što se u datoj situaciji može razumno očekivati kako bi prikupili i obezbedili dokaze, upotrebili sve što se u praksi može uraditi da bi se utvrdila istina i donela potpuno obrazložena, nepristrasna i objektivna odluka, bez izostavljanja sumnjivih činjenica koje mogu da ukazuju na rasistički podstaknuto nasilje."

161. Veliko veće još želi da doda da je obaveza nadležnih organa da istraže moguću vezu između rasističkih stavova i nekog nasilnog akta što predstavlja element njihovih proceduralnih obaveza po osnovu člana 2 Konvencije, ali se takođe može smatrati da je on implicitno sadržan i u obavezama po osnovu člana 14 Konvencije, a u vezi sa članom 2, odnosno obaveze da se obezbedi uživanje u pravu na život bez diskriminacije. S obzirom na međusobno preplitanje ove dve odredbe, pitanja poput onih koja se pokreću u ovom slučaju mogu se preispitati po osnovu samo jedne od ove dve odredbe, a da se po osnovu druge to pitanje posebno ne pokreće, a može biti potrebno da se takva pitanja ispituju po osnovu oba člana. O tom pitanju će se odlučivati u svakom pojedinačnom slučaju u zavisnosti od predmetnih činjenica i prirode navoda o kojima je reč.

(b) Primena ovih principa na predmet o kome je reč 32

162. Sud je već utvrdio da su Bugarske vlasti prekršile član 2 Konvencije

zato što nisu na adekvatan način istražile smrt g. Angelova i Petkova (vidi st. 114-119 gore). Sud smatra da se u predmetnom slučaju mora takođe pozabaviti i pitanjem moguće kauzalne veze između tvrdnji o rasističkim stavovima i smrti ta dva lica.

163. Organi koji su istraživali okolnosti smrti g. Angelova i g. Petkova imali su uvid u iskaz suseda žrtava, g. M.M., da mu je major G. viknuo „Vi prokleti Cigani“ kada je u njega uperio pušku odmah nakon pucnjave (vidi st. 35 gore). Ta izjava, s obzirom na mnogobrojna publikovana svedočenja o postojanju predrasuda i neprijateljskog stava prema Romima u Bugarskoj, zahteva verifikaciju.

164. Kao i prvostepeno sudsko veće, Veliko veće smatra da svaki dokaz o rasističkim uvedama koje izgovori pripadnik policije tokom operacije u kojoj se koristi sila protiv pripadnika neke etničke ili druge manjine jeste veoma relevantan za pitanje da li je tom prilikom došlo do nezakonitog nasilja prouzrokovanog mržnjom. Kada tokom istrage takvi dokazi izađu na videlo, oni se moraju verifikovati i ukoliko budu potvrđeni zahtevaju detaljnu istragu svih činjenica kako bi bilo utvrđeno postojanje eventualnih rasističkih motiva.

165. Sem toga, činjenica da je major G. protiv dvojice nenaoružanih i nenasilnih lica koristio krajnje prekomernu silu takođe zahteva pomno istraživanje.

166. Sve u svemu, istražitelj i tužioci koji su radili na predmetnom slučaju imali su u rukama verodostojne informacije koje su bile dovoljne da ih podstaknu da sprovedu inicijalnu verifikaciju i, u zavisnosti od njenog ishoda, da pokrenu istragu o eventualnom postojanju rasističkih elemenata u okolnostima koje su dovele do smrti ta dva lica.

167. Vlasti, međutim, nisu ništa učinile da bi se verifikovala izjava g. M.M. Propustili su da svedoke ispituju na tu okolnost. Od majora G. nije zatraženo da objasni zašto je smatrao da je nužno koristiti toliku silu. Nije učinjen nikakav pokušaj da se verifikuje ponašanje u službi majora G. kako bi se, na primer, utvrdilo da li je i ranije bio umešan u slične incidente i da li je ikada ranije bio optužen za ispoljavanje neprijateljskih stavova prema Romima. Ti propusti su još više otežani ponašanjem istražitelja i tužilaca, koji su, kako je Sud gore utvrdio, prenebregnuli relevantne činjenice i zatvorili istragu, štiteći na taj način majora G. od krivičnog gonjenja (vidi st. 36-54 i 115-117 gore).

168. Sud stoga nalazi da su vlasti zatajile u ispunjavanju svoje obaveze po osnovu člana 14 Konvencije, a u vezi sa članom 2, kako bi preduzele sve potrebne korake da se istraži da li je u predmetnim događajima bilo diskriminacije. Iz toga sledi da je došlo do povrede člana 14 Konvencije, a u vezi sa proceduralnim aspektom člana 2.

V. PRIMENA ČLANA 41 KONVENCIJE

169. Član 41 Konvencije propisuje sledeće:

„Kada Sud utvrdi prekršaj Konvencije ili protokola uz nju, a unutrašnje pravo Visoke strane ugovornice u pitanju omogućava samo delimičnu odštetu, Sud će, ako je to potrebno, pružiti pravično zadovoljenje oštećenoj stranci.“

A. Šteta

170. Podnosioci predstavke su pred Velikim većem istakli isti zahtev za nadoknadu materijalne i nematerijalne štete kao i u postupku pred prvostepenim većem ovog Suda. Država nije imala nikakvih komentara.

171. Relevantni deo presude prvostepenog veća glasi (st. 177-184):

„Gđica Načova, kći g. Angelova, i gđaHristova, njegova partnerka i majka gđice Načove, zajednički potražuju iznos od 25.000 evra na ime smrti g. Angelova i povreda Konvencije koje iz toga proističu. Taj iznos obuhvata sumu od 20.000 evra na ime nematerijalne štete i sumu od 5.000 evra na ime materijalnog gubitka. Gđai g. Rangelov zajednički potražuju isti iznos po osnovu smrti njihovog sina, Kirila Petkova, i svih povreda Konvencije u ovom slučaju.“

Što se tiče traženih iznosa na ime nematerijalne štete, Sud ih dodeljuje u punom iznosu.

U pogledu materijalne štete, podnosioci predstavke su se pozvali na gubitak prihoda prouzrokovan smrću. Podnosioci predstavke nisu dostavili pismene dokaze za tu svoju tvrdnju, već su izjavili da je svaka od žrtava izdržavala svoju porodicu i da bi se to nastavilo da su ostali u životu. Oni su od Suda zatražili da na ime svakog vojnika dodeli iznos od 5.000 evra. Država je sa svoje strane iznela tvrdnju da je, kada se radi o životnom standardu u Bugarskoj, navedeni iznos preterano visok.

Sud uočava da Država nije opovrgla tvrdnju podnosilaca predstavke da su pretrpeli materijalni gubitak s obzirom da bi g. Angelov i g. Petkov nastavili da ih izdržavaju da su ostali u životu. Sud ne vidi razlog zbog koga bi on došao do drugačijeg zaključka.

Što se tiče iznosa, u nekim slučajevima, poput ovoga, nekada nije moguće precizno izračunati kolika je suma potrebna za potpunu reparaciju (*restitutio in integrum*) u pogledu materijalne štete koju su pretrpeli podnosioci predstavke usled inherentno nedefinisane prirode štete prouzrokovane povredom Konvencije. Bez obzira na veliki broj nepoznanica kod procene budućih gubitaka, ipak je moguće dodeliti određeni iznos kao nadoknadu. U slučajevima ove vrste potrebno je utvrditi koliki iznos predstavlja pravičnu nadoknadu, što će Sud utvrditi po svom diskrecionom pravu, imajući u vidu šta bi to bilo razumno (vidi predmet *Z. i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (Opšti komentari), br. 29392/95, st. 120, ECHR 2001-V).

U predmetnom slučaju, imajući u vidu iskaze stranaka i sve relevantne faktore, uključujući i starost žrtava i podnosilaca predstavke i stepen njihovog srodstva, Sud smatra da je srazmerno da se gđi Načovoj i gđici Hristovoj zajednički dodeli iznos od 5.000 evra na ime gubitka prihoda usled smrti g. Angelova, i da se gđi i g. Rangelovu zajednički dodeli iznos od 2.000 evra na ime gubitka prihoda usled smrti g. Petkova.”

172. Veliko veće podržava stav prvostepenog sudskog veća. Veliko veće smatra da se potraživanja podnosilaca predstavke tiču materijalne i nematerijalne štete prouzrokovane povredom članova 2 i 14 Konvencije utvrđenom u predmetnom slučaju i da nema mesta za umanjenje dodeljenih iznosa po osnovu činjenice da je Veliko veće, za razliku od prvostepenog sudskog veća, utvrdilo samo postojanje povrede člana 14 Konvencije, a u vezi sa proceduralnim aspektima člana 2. Shodno tome, Veliko veće zajednički dodeljuje gđici Načovoj i gđici Hristovoj iznos od 25.000 evra na ime materijalne i nematerijalne štete, a gđi i g. Rangelov se zajednički dodeljuje iznos od 22.000 evra na ime materijalne i nematerijalne štete.

B. Sudski i drugi troškovi

173. Prvostepeno sudsko veće je u celosti prihvatilo zahtev podnosilaca predstavke po ovom osnovu i zajednički im dodelilo iznos od 3.740 evra na ime sudskih i drugih troškova.

174. Podnosioci predstavke su pred Velikim većem potvrdili svoja prvobitna potraživanja uvećana za sudske i druge troškove u vezi sa postupkom pred Velikim većem. To je konkretno značilo potraživanje iznosa od 7.931 funti sterlinga (što približno iznosi 11.630 evra) na ime advokatskih troškova koje je podneo lord Lester, QC, za rad na ovom predmetu i učešće na usmenoj raspravi, kao i iznos od 1.920 evra za 48 sati rada na pismenim podnescima Velikom veću za g. Grozeva. Podnosioci predstavke podneli su kopije ugovora o honorarima za pravno zastupanje i pregled utrošenih sati. Podnosioci predstavke takođe su istakli da ne potražuju nadonkadu za učešće g. Grozeva na usmenoj raspravi, obzirom da su ti troškovi pokriveni iz sredstava na ime pravne pomoći koja su mu isplaćena od Saveta Evrope u iznosu od 1.906,05 evra. Podnosioci predstavke ukupno su potraživali iznos od 5.660 evra za rad g. Grozeva na predmetu i iznos od približno 11.630 evra na ime učešća Lorda Lestera na usmenoj raspravi pred Velikim većem. Podnosioci predstavke izneli su zahtev da se nadoknada sudskih i drugih troškova isplati direktno njihovim advokatima. Država nije imala nikakvih komentara.

175. Sud smatra da su navedeni sudski i drugi troškovi bili realno načinjeni i nužni i da su povezani sa utvrđenim povredama Konvencije (vidi predmet Bejeler protiv Italije (Opšti komentari), br. 33202/96, st. 27, od 28. maja 2002.). U pogledu visine iznosa, Sud je mišljenja da su potraživanja koja

se odnose na usmenu raspravu previsoka. Uzimajući u obzir sve relevantne faktore, Sud zajednički dodeljuje svim podnosiocima predstavke iznos od 11.000 evra na ime sudskih i drugih troškova (iznos od 5.500 evra za g. Grozeva i 5.500 za Lorda Lestera), koji će biti uplaćeni direktno na račune u banci njihovih advokata.

C. Zatezna kamata

176. Sud smatra da bi bilo odgovarajuće da se zatezna kamata obračuna po najnižoj kamatnoj stopi Evropske centralne banke, plus 3 procentna poena.

IZ NAVEDENIG RAZLOGA, SUD

1. Jednoglasno smatra da je došlo do povrede člana 2 Konvencije u vezi sa smrću g. Angelova i g. Petkova;

2. Jednoglasno smatra da je došlo do povrede člana 2 Konvencije zato što nadležni organi nisu sproveli efikasnu istragu o smrti g. Angelova i g. Petkova.

3. Jednoglasno smatra da se ne može pokrenuti posebno pitanje po osnovu člana 13 Konvencije.

4. Zaključuje sa jedanaest na prema šest glasova da nije došlo do povrede člana 14 Konvencije, a u vezi sa članom 2, u pogledu tvrdnji da događaji koji su prouzrokovali smrt g. Angelova i g. Petkova predstavljaju čin rasistički motivisanog nasilja.

5. Jednoglasno smatra da je došlo do povrede člana 14 Konvencije, a u vezi sa članom 2, s obzirom da nadležni organi nisu istražili mogućnost da su događaji koji su doveli do smrti g. Angelova i g. Petkova mogli biti rasno motivisani.

6. Jednoglasno smatra

(a) da Tužena država ima isplatiti podnosiocima predstavke u roku od tri meseca sledeće iznose uvećane za iznos poreza, ukoliko podležu oporezivanju:

(i) Iznos od 25.000 (dvadesetpethiljada) evra zajednički gđici Načovoj i gđi Hristovoj na ime nadoknade materijalne i nematerijalne štete, konvertovan u nacionalnu valutu Tužene države po kursu na dan isplate.

(ii) Iznos od 22.000 (dvadesetdvehiljade) evra zajednički gđi i g. Rangelovu, na ime nadoknade materijalne i nematerijalne štete, konvertovan u nacionalnu valutu Tužene države po kursu na dan isplate.

(iii) Iznos od 11.000 (jedanaesthiljada) evra zajednički svim podnosiocima na ime sudskih i drugih troškova, koji će se isplatiti na sledeći način: iznos od 5.000 evra pretvoren u nacionalnu valutu Tužene države po kursu na dan isplate biće uplaćen na račun g. Grozeva u Bugarskoj, a iznos od

5.000 evra na račun Lorda Lestera na njegov račun u Ujedinjenom Kraljevstvu.

(b) Nakon isteka gore navedenog roka od tri meseca, pa sve do isplate navedenih iznosa, na njih će se tokom perioda docnje zaračunavati prosta kamata u iznosu od marginalne kamatne stope Evropske centralne banke uvećane za tri procentna poena.

7. Jednoglasno odbacuje ostala potraživanja podnosioca predstavke za pravičnu nadoknadu.

Sačinjeno na engleskom i francuskom jeziku i izrečeno na javnoj raspravi od strane sudije Koste, potpredsednika Suda, u zgradi Suda u Strazburu 6. jula 2005.

T.L. Erli Lucijus Vildhaber
Zamenik Sekretara Predsednik

U skladu sa članom 45 stav 2 Konvencije i pravilom 74 tačka 2 Poslovnika Suda, sastavni deo ove presude čine i dole navedena izdvojena mišljenja:

(a) saglasno mišljenje sudije Sera Nikolasa Brace;

(b) zajedničko delimično izdvojeno mišljenje sudija Kasadevalje, Hedigana, Mularonija, Fire-Sandstrom, Djulumjana i Špilmana.

Parafirali: L.V.
T.L.E.

IZDVOJENO SAGLASNO MIŠLJENJE SUDIJE SER NIKOLASA BRACE

U potpunosti se slažem sa zaključkom i razlozima na kojima se temelji zaključak većine članova Suda u svim aspektima slučaja; jedini izuzetak je jedan stav u obrazloženju načina zaključivanja o žalbi podnetoj na osnovu člana 14 koji se odnosi na supstancijalni aspekt člana 2 Konvencije.

U stavu 157 presude rečeno je da se ne može isključiti mogućnost da se u nekim slučajevima od Tužene države zahteva da opovrgne tvrdnje o diskriminaciji, a ukoliko ona ne uspe da opovrgne te tvrdnje, onda je po tom osnovu došlo do povrede člana 14 Konvencije. Međutim, u presudi se dalje navodi da tamo gde se, kao što je ovde slučaj, tvrdi da je akt nasilja bio motivisan rasnim predrasudama, takav pristup podrazumeva da se od Tužene države traži da dokaže odsustvo određenog subjektivnog stava kod lica o kome je reč (i koje je optuženo da je zločin počinilo). Po svemu sudeći, dakle, ideja ovog stava jeste da je, zbog dokaznih teškoća sa kojima bi se država ovde mogla suočiti veoma retko, ako i ikada, moguće prebaciti breme dokazivanja na Tuženu državu i zahtevati od nje da opovrgne da je ubistvo bilo rasno motivisano.

Ako je ovo što sam naveo ispravno tumačenje pomenutog stava, meni je teško to da prihvatim. Lako mogu da predvidim slučajeve gde će, u kontekstu ubistva čiji je počinilac neko ko je državni činovnik, dokazi predloženi Sudu biti takvi da se od tužene države zahteva da utvrdi kako ubistvo nije bio rasno motivisano. Dobar primer mogao bi da predstavlja slučaj u kome svi dokazi ukazuju na to da su pokušaji da se uhapsu pripadnici neke određene etničke grupe neprestano i dosledno dovodili do smrti lica o kojima je reč, dok su hapšenja lica drugačijeg etničkog porekla retko, ako uopšte ikada, dovodila do gubitka života. Drugi primer predstavljao bi slučaj u kome dokazi pokazuju kako su, samo ukoliko su u planiranje operacija hapšenja bili uključeni ljudi određenog etničkog porekla, pripadnici tima za hapšenje dobijali vatreno oružje ili pak dobijali ovlašćenje da takvo oružje upotrebe. U takvim slučajevima, meni se čini da bi država trebalo da uveri Sud da su postojali objektivno opravdani razlozi za tu očiglednu razliku u tretmanu i da etničko poreklo neke konkretne žrtve nije predstavljalo materijalni element u samom ubistvu.

Međutim, Sudu prilikom razmatranja ovog predmeta nisu predloženi dokazi te vrste i razlozi koji su navedeni u presudi takvi su da ja u njima ne vidim da je dokazni materijal koji se pred Sudom nalazio bio takav da bi opravdao prebacivanje tereta dokazivanja na tuženu Državu ili da se njime opravdava zaključak da je, u skladu sa zahtevanim standardom dokaza, utvrđeno da je ubistvo g. Angelova i g. Petkova, pored toga što je bilo potpuno neopravdano, istovremeno bilo i rasno motivisano.

ZAJEDNIČKO DELIMIČNO IZDVOJENO MIŠLJENJE SUDIJA KASA DE
VALJE, HEDIGANA, MULARONIJA, FIRE-SANDSTROM,
ĐULUMJANA I ŠPILMANA
(Prevod)

1. Glasali smo protiv tačke 4. operativnih odredaba iz sledećih razloga:

2. Ne možemo da se saglasimo sa novim pristupom koji je Sud usvojio i koji podrazumeva povezivanje mogućeg kršenja člana 14 sa supstancijalnim i proceduralnim aspektima člana 2, pojedinačno gledano. Opšti pristup bi ovde bio daleko bolji, budući da bi on mnogo bolje odrazio specifičnu prirodu člana 14, koji ne postoji nezavisno, s obzirom na to da se primenjuje isključivo na prava i slobode zajamčene ovom Konvencijom. Pošto član 14 ne egzistira nezavisno, smatramo da je veštački i da nije ni od kakve koristi ako se supstancijalni aspekti razlučuju od proceduralnih aspekata, posebno ako se ima u vidu to da je u ovom slučaju Sud utvrdio kako su prekršena oba aspekta člana 2. Dodatni problem predstavlja i to što je još uvek isuviše rano za procenjivanje uticaja koji će ovaj novi pristup imati na primenu i tumačenje Protokola broj 12 uz Konvenciju, jer je taj Protokol tek stupio na snagu u državama koje su ga ratifikovale.

3. Razlučujući supstancijalne aspekte od proceduralnih aspekata, većina sudija članova Veća zaključila je da je prekršen član 14 Konvencije, a u vezi sa članom 2, isključivo na osnovu činjenice da vlasti nisu ispitale da li su događaji koji su prouzrokovali smrt g. Angelova i g. Petkova možda bili rasno motivisani.

4. Mi se sa tim zaključkom slažemo. Međutim, ako se ne ograničimo samo na taj proceduralni zaključak, reći ćemo da smatramo kako drugi činjenični elementi, sagledani kao jedinstvena celina, ukazuju na kršenje člana 14 Konvencije, a u vezi sa članom 2.

5. Među tim elementima želeli bismo da ukažemo na sledeće: činjenicu da su hici ispaljeni u nastanjenom području - u delu sela u kome žive Romi - bez vođenja računa o bezbednosti javnosti, odnosno o opštoj opasnosti; činjenicu da je vojna policija bila svesna da su žrtve romskog porekla, da nijedna žrtva nije naoružana niti da je ijedna od njih bila smatrana opasnom; objavljene izveštaje o postojanju predrasuda i neprijateljstva prema Romima u Bugarskoj; činjenicu da ovo nije prvi predmet formiran na osnovu predstavke protiv Bugarske u kome je Sud utvrdio da su predstavnici javnog reda i zakona naneli smrtonosne povrede Romima; svedočenje g. M. M. o tome da je major G. odmah posle pucnjave krenuo da više na njega i upućuje mu rasne uvrede, uzvikujući: „Vi prokleti Cigani“; konačno, činjenicu da vlasti nisu preduzele nikakvu akciju i da su počinile drastične proceduralne propuste usled kojih nije bilo moguće utvrditi istinu.

6. Tačno je da proceduralni propusti predstavljaju jedan specifičan faktor kome se mora pridati poseban značaj. Oni su od ključne važnosti za

rešavanje pitanja o tome ko mora da snosi teret dokazivanja, budući da su domaće vlasti te koje su dužne da preuzmu delotvornu akciju ne bi li razjasnile relevantne činjenice i budući da će neuspeh u tom postupku bez svake sumnje imati uticaja na zaključak do koga će se na kraju doći u pogledu suštine celog problema.

7. Međutim, ograničavajući zaključke o kršenju [Konvencije] na proceduralni aspekt, većina sudija članova Veća nije pridala dovoljnu težinu veoma snažnim, jasnim, konzistentnim i ničim neosporenim pretpostavkama koje u ovom slučaju u celini proističu iz činjeničnih dokaza i koje nas navode na zaključak da je prekršen član 14. Konvencije sagledan u vezi sa njenim članom 2.